

บทที่ 2
วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

การทดลองสอนหน่วยการเรียนรู้ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยใช้สื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทย เพื่อสร้างเสริมเจตคติต่อวัฒนธรรมไทยแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดพื้นฐานรวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางและเป็นข้อสนับสนุนการวิจัย โดยจะขอกล่าวถึงหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูเด็ก

ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู

อิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูที่มีผลต่อการพัฒนาคน

2. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

จุดมุ่งหมายของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

วัตถุประสงค์ทั่วไปของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

3. บทบาทของสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีต่อการเรียนการสอน

สื่อศิลปวัฒนธรรมไทย

เพลงกล่อมเด็กและเพลงไทย

นิทานพื้นบ้าน นิทานชาดก

การเล่นและของเล่นไทยพื้นบ้าน

คำคล้องจองจากมรดกศิลปกรรม สภาชีวิต คำหึงเพย ภาพยนตร์ กลอน

ภาพทศชาติ ภาพพุทธประวัติ ภาพชีวิตไทยในจิตรกรรมฝาผนัง และ

ภาพขนบธรรมเนียมประเพณี

หุ่น

4. บทบาทของสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีต่อพัฒนาการของเด็ก
5. บทบาทของสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีต่อการ เสริมสร้าง เจตคติ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การอบรมเลี้ยงดูเด็ก

เด็ก คือ ผู้ที่จะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตเป็นหัวหน้าของชุมชนเป็นกำลังของประเทศชาติ เด็กจึงจำเป็นต้องเติบโตขึ้นมาอย่างแข็งแรงและมีอารมณ์มั่นคง สามารถยืนบนสองขาของตนเอง ด้วยความเชื่อมั่นและผจญปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี มีสุขภาพแข็งแรงทั้งร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขและเป็นประโยชน์ (เพ็ญศรี พิชัยสนธิ 2522:37) สังคมของไทยเรามีความปรารถนาที่จะให้เยาวชนไทยเติบโตขึ้นมาเป็นผู้มีคุณลักษณะดี มีความรักชาติ ความรับผิดชอบ มีศีลธรรม รู้จักรักษาสาธารณะสมบัติ มีเจตคติที่ถูกต้อง ตลอดจนมีความภาคภูมิใจและความซื่อสัตย์ในศิลปวัฒนธรรมของชาติ (น้อมฤดี จงพยุหะ 2519:78) การที่จะให้เด็กไทยมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังกล่าวนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพยายามปลูกเพาะนิสัย และเจตคติที่ดีต่อวัฒนธรรมไทยตั้งแต่เยาว์วัย เพื่อให้เด็กไทยได้เจริญเติบโตไปในแนววิถีชีวิตไทย และอนุรักษ์แนวปฏิบัติแบบไทยต่อไป ทั้งนี้ นักจิตวิทยาพัฒนาการเชื่อว่า วิธีการที่เด็กถูกอบรมเลี้ยงดูตั้งแต่วัยทารกจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่เป็นปัจจัยร่วมกับลักษณะทางสรีระของเด็ก ในอันที่จะบ่งชี้ให้เด็กมีลักษณะนิสัย จิตใจ บุคลิกภาพ และเจตคติ ไปได้ต่าง ๆ กัน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2518:35) การอบรมเลี้ยงดูเด็กจึงมีความสำคัญต่อพัฒนาการในทุก ๆ ด้าน ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง เลือกรูปแบบวิธีการหรือแบบแผนการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่ดี เพื่อให้สิ่งที่มุ่งหวังจะปลูกฝังไว้กับเด็กบรรลุผลสำเร็จด้วยดี

ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูเด็กไว้ต่าง ๆ กัน ดังเช่น ดวงเดือน พันธมนาวิน (ดวงเดือน พันธมนาวิน 2526:22) ได้กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูเด็ก หมายถึง การปฏิบัติของผู้ปกครองต่อเด็กใน 4 ด้าน คือ การลงโทษเด็ก การให้รางวัลเด็ก การเป็นตัวอย่างแก่เด็ก และการควบคุมเด็ก

เพ็ญศรี พิชัยสนธิ์ (เพ็ญศรี พิชัยสนธิ์ 2522:37-38) อธิบายว่า

การอบรม (Discipline) หมายถึง การแนะนำสั่งสอนและอบรมฝึกฝน ทุ่มให้เด็กประพฤติดีมีระเบียบวินัย รู้จักควบคุมตนเอง มีความรับผิดชอบ รู้ผิดรู้ชอบ เป็นต้น

การเลี้ยงดู (Care) หมายถึง การดูแลเพื่อสนองความต้องการของเด็ก ทั้งทางกายและทางใจ โดยมุ่งให้เด็กมีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรงทุกระบบ ไม่มีโรค ไม่มีควมพิการ อารมณ์แจ่มใส อบอุ่นสัติใจคอหนักแน่น สติปัญญาเฉลียวฉลาด และมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น ฯลฯ เป็นต้น

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน (2527:12-13) ได้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูว่า

การอบรม หมายถึง การปลูกฝังให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย พึ่งตนเองได้ เป็นต้น

การเลี้ยงดู หมายถึง การให้ความเอาใจใส่ดูแลเด็กในด้านต่าง ๆ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ด้าน คือ

1. การฝึกให้เด็กรับประทานอาหารตามหลักโภชนาการ เช่น รู้จักรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย รับประทานอาหารเป็นเวลา

2. การฝึกให้เด็กมีสุนทรียะ เป็นผู้มือนาภัยดี เช่น รู้จักรักษาความสะอาดของตนเอง รู้จักป้องกันโรค รู้จักเวลาในการขับถ่าย และรวมถึงการฝึกให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดีด้วย เช่น เป็นคนร่าเริงแจ่มใส รักษาความสะอาดเรียบร้อยสวยงาม ขยัน ว่องไว ช่างสังเกต เป็นต้น

3. การฝึกให้เด็กมีนิสัยที่ดีในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่น เช่น มีความเมตตา กรุณา รู้จักกาลเทศะ มีสัมมาคารวะ มีมารยาทดี เป็นต้น

ดังนั้น การอบรมกับการเลี้ยงดูจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ถ้าพ่อแม่หรือครูให้การเอาใจใส่ดูแล แต่ขาดการอบรม หรือให้แต่การอบรมโดยไม่มีการเอาใจใส่เด็กในด้านต่าง ๆ เด็กก็จะเติบโตขึ้นมาอย่างไม่สมบูรณ์ วิธีการหรือเทคนิคในการอบรมเลี้ยงดู จะต้องแตกต่างกันในเด็กแต่ละคน เพราะเด็กแต่ละคนต่างมีบุคลิกภาพและเอกลักษณ์ของตัวเอง พ่อแม่และครูจึงต้องเข้าใจเลือกใช้วิธีการในการอบรมสั่งสอนให้เหมาะสม แต่ควรกระทำในลักษณะที่เป็นการเสนอแนะทางปฏิบัติแก่เด็ก โดยให้เด็กได้ฟัง คิด แล้วเชื่อฟัง และยอมรับปฏิบัติได้มากกว่าการใช้การควบคุม ซึ่งอาจมีผลเสียต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กได้ ดังที่ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจวบจันทน์ (2520:6) มีความเห็นว่า อิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูมีผลต่อพัฒนาการของเด็กในหลาย ๆ ด้าน กล่าวคือ บุคลิกภาพโดยรวมของคนเรานั้น ส่วนใหญ่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการอบรมเลี้ยงดูทางบ้านร่วมกับประสบการณ์ต่าง ๆ ที่คนเราได้รับตั้งแต่วัยทารก วัยเด็ก แม้เมื่อเจริญวัยขึ้นบุคคลผู้นั้นจะมีประสบการณ์มากขึ้น แต่ประสบการณ์เหล่านั้นหาได้มีอิทธิพลลึกซึ้งไปถึงประสบการณ์เดิม อันเป็นรากฐานที่สะสมตั้งแต่ครั้งยังเยาว์วัยไม่

ฉะนั้น การอบรมเลี้ยงดูจึงเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน มีความสำคัญอย่างยิ่งที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กจะต้องเอาใจใส่ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเจริญเติบโต บุคลิกภาพ และจิตใจของเด็ก

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู

การอบรมเลี้ยงดูเด็ก เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญยิ่งต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก จึงได้มีผู้ให้ความสนใจและศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ เรื่องการอบรมเลี้ยงดูเป็นอันมาก และแบ่งลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูในแบบต่าง ๆ กัน

ดวง เตือน พันธมนาวิน (2521:ไม่มีเลขหน้า) แห่งสถาบันพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ได้กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูไว้ 2 ลักษณะคือ

1. แบบรักสนับสนุน หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่แสดงความรักใคร่ต่อบุตรอย่างซื่อสัตย์ และยอมให้บุตรของตนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนเข้าใจความรู้สึกของบุตร เป็นอย่างดี

2. แบบควบคุม หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่เลี้ยงดู โดยบังคับเด็กมาก และลงโทษบุตรของตน เมื่อบุตรแสดงพฤติกรรมไม่เป็นไปตามที่ต้องการ

ประด็นันท์ อุปรมัย (2524:36) แบ่งการอบรมเลี้ยงดูเด็กเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผลและสมเหตุผล ช่วยให้เด็กรู้สึกอบอุ่น รู้จักการใช้เหตุผล มีสติยับยั้งชั่งใจตนเอง กล้า สนใจที่ซักถามในสิ่งที่ตนไม่รู้ ปรับตัวได้ดี และมีความเชื่อมั่นในตนเอง

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบโอ้อวดหรือตามใจมากเกินไป ทำให้เด็กรู้สึกว่าตนเป็นผู้มีอำนาจ เอาแต่ใจตนเอง ไม่กลัวใคร ไม่รู้จักยับยั้งชั่งใจ และมักฟังตนเองไม่ได้

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน คือ ความคิดของพ่อแม่เป็นใหญ่ ทำให้เด็กรู้สึกอึดอัด วิตกกังวลใจ ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ตัดสินใจเองไม่ได้ หรืออาจกลายเป็นเด็กที่ซอมซัดคำสั่งต่อต้าน และมีผลการเรียนต่ำ

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบตามอารมณ์ ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของพ่อแม่ว่า จะมีความแปรปรวนมากน้อยเพียงใด ถ้ามีความแปรปรวนมาก ก็จะทำให้เด็กมีความวิตกกังวลสูง ปฏิบัติคนไม่ถูก ไม่รู้ว่าอะไรควรไม่ควร อาจมีนิสัยก้าวร้าว ชอบเรียกร้องความสนใจ รู้สึกว่าเหว่ ขาดความอบอุ่น ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง และอาจถูกชักจูงได้ง่าย

บุญสวย เชิดเกียรติกุล (2519:11-13) ได้กล่าวถึง การอบรมเลี้ยงดูไว้

3 แบบ คือ

1. แบบตามใจ คือ การที่พ่อแม่เอาใจเด็ก ไม่เคยขัดใจเด็ก ยอมเด็กทุกอย่าง
2. แบบทอดทิ้ง คือ การที่พ่อแม่ขาดการให้ความรักใคร่ ขาดความสนใจในความ เป็นอยู่ ไม่ดูแลยามเจ็บไข้ ไม่แนะนำสั่งสอน ให้ความรักแบบลำเอียง และดูว่าหรือลงโทษเกินเหตุ
3. แบบบังคับเข้มงวด คือ การที่พ่อแม่ใช้วิธีการบีบเค้นให้เด็กเดิน หรือปั่นเด็กโดยไม่คำนึงถึงจิตใจและธรรมชาติของเด็ก บังคับให้เด็กทำทุกอย่าง และมีการลงโทษด้วยวิธีการแปลกถ้าเด็กไม่ทำตาม

สำหรับ พัมรอย (Pumroy อ้างถึงในคณะกรรมการพัฒนาธรรมศาสตร์ :

8-9) ได้เสนอความคิดว่าการอบรมเลี้ยงดูแบ่งได้ตามลักษณะของพ่อแม่ ออกเป็น 4 ประเภทดังนี้

1. พ่อแม่ประเภทรักจนเหลือ หมายความว่า ผู้เลี้ยงดูที่ยอมให้เด็ก เป็นศูนย์กลางที่สำคัญ เด็กได้รับความรักและการตามใจอย่างมากจนเกินสมควร เมื่อผู้เลี้ยงดูพยายามจะบังคับเด็ก เด็กก็หาวิธีหลีกเลี่ยงหรือชนะจนได้ทุกครั้ง เด็กไม่ได้ถูกฝึกให้อยากคิดอยากทำในสิ่งที่แปลกใหม่ และเด็กไม่มีความรับผิดชอบ และไม่ได้รับมอบหมายหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติภายในบ้าน นอกจากนี้ พ่อแม่ยังจะให้ของแก่เด็ก หรือพาไปสนุกสนานบ่อย ๆ โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

2. พ่อแม่ประเภทเข้มงวด หมายถึง ผู้เลี้ยงดูที่ต้องการและคาดหวังให้เด็กเชื่อฟังตนเองอย่างเคร่งครัด เด็กทราบดีว่าถ้าตนไม่ทำตามคำสั่งของผู้เลี้ยงจะถูกลงโทษ พ่อแม่บอกกฎเกณฑ์ให้เด็กอย่างแน่ชัด และลงโทษอย่างยุติธรรม และสมเหตุสมผลพอสมควร พ่อแม่พวกนี้จะผลักดันให้เด็กมีความสามารถเกินธรรมชาติของเด็ก และทำให้เด็กพัฒนาไปเร็วกว่าอายุ

3. พ่อแม่ประเภทละทิ้งและปฏิเสธ หมายความว่า การที่ผู้เลี้ยงดูทำตนเป็นศัตรูกับเด็ก แสดงความโกรธเกลียดเด็กออกมาในรูปของการควบคุม บังคับและลงโทษ ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกทางลบของพ่อแม่ที่มีต่อเด็กมากกว่าที่จะเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็ก นอกจากนี้ พ่อแม่พวกนี้ยังคิดว่าลูกของตน เป็นผู้ที่ไม่ดีที่ไม่ได้แล้ว

4. พ่อแม่ประเภททะนุถนอมแบบไขว่ในหิน หมายความว่า ผู้ที่คอยสอดส่องดูแลลูกมิให้ต้องเสี่ยงเลย และตื่นตัวต่ออันตรายในสถานการณ์ต่าง ๆ อันอาจเกิดขึ้นได้ พ่อแม่รับเป็นผู้ทำทุกสิ่งทุกอย่างให้แก่ลูก แม้จะโตและทำสิ่งนั้นได้เองนานแล้ว ทำให้เด็กไม่ได้รับอนุญาตให้เติบโต และทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวเอง เช่น กินอาหารเอง อาบน้ำเอง ไปโรงเรียนเอง เป็นต้น ทั้งนี้ เพราะพ่อแม่กลัวว่าเด็กจะได้รับอันตรายต่าง ๆ

บัมรินท์ (Baumrind อ้างถึงในคณะกรรมการพัฒนาธรรมศาสตร์สาขาสังคมศาสตร์ :

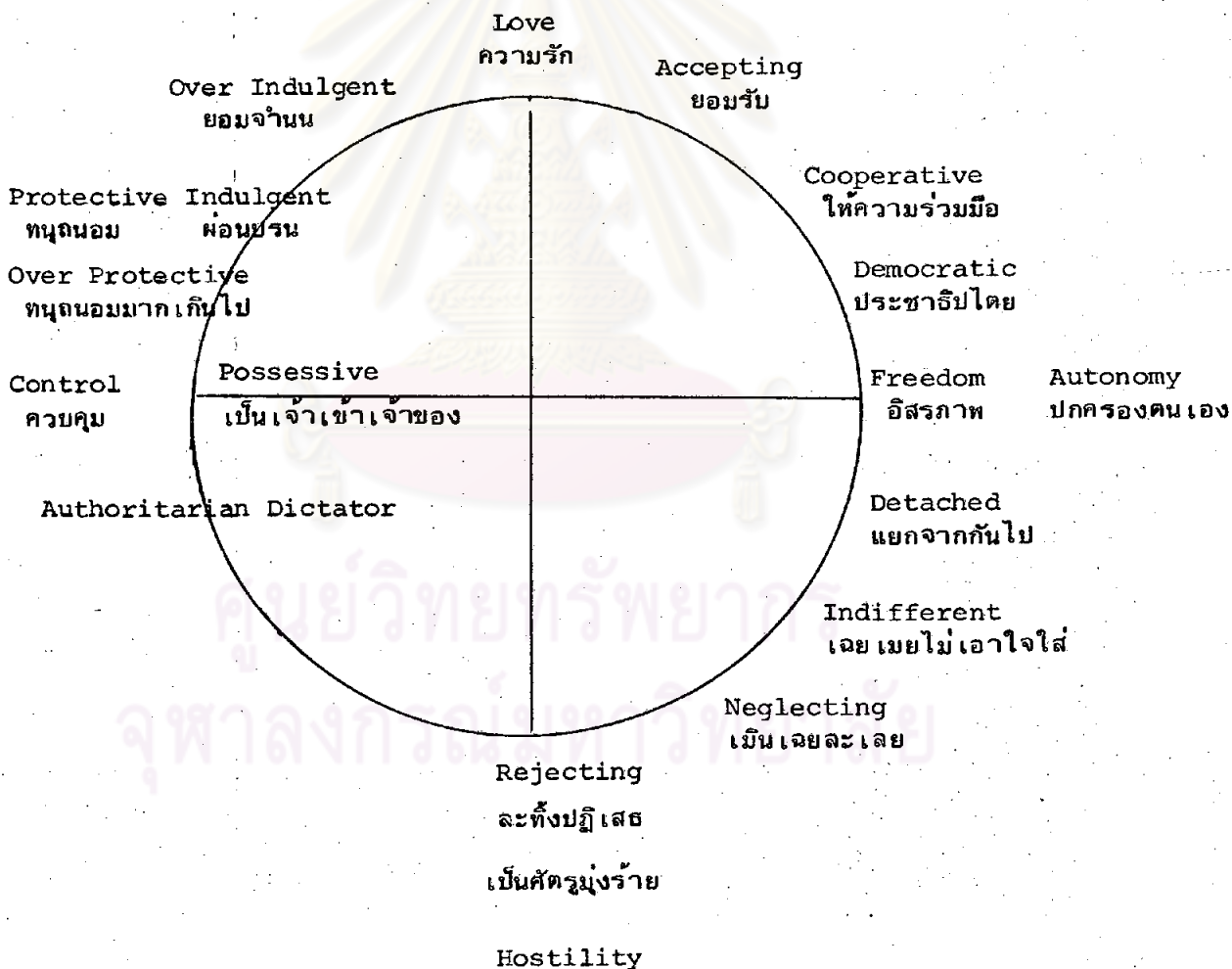
9-10) ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 แบบเช่นกัน คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ และให้เหตุผลแก่เด็ก ตลอดจนรับฟังความคิดเห็นของเด็ก

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบเผด็จการ เข้มงวดกวดขัน และไม่ฟังความคิดเห็นของเด็ก ใช้เหตุผลของพ่อแม่ฝ่ายเดียว

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยตามสบาย พ่อแม่ไม่กวดขันเด็ก ปล่อยให้เด็กทำสิ่งต่าง ๆ ได้ตามใจชอบ ไม่ให้ความสนใจ ไม่มีการให้เหตุผลในการอบรมเลี้ยงดู

นอกจากนี้ ยังมีการแบ่งแบบแผนของการอบรมเลี้ยงดูออกไปในแง่อื่น ๆ อีก เช่น โรเจอร์ส (Roger 1972:117) แบ่งออกเป็น ๖ แบบ คือ แบบประชาชนไทย (Democracy) แบบทอดทิ้ง (refection) แบบให้ความคุ้มครองมากเกินไป (Over protection) เลขา บิยะอัจริยะ (2524:138-140) ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 5 แบบ คือ แบบรักสนับสนุน แบบควบคุม แบบใช้เหตุผล แบบลงโทษ และแบบประชาธิปไตย ส่วน เบคเคอร์ (Wesley C. Becker อ้างถึงในยาใจ จุลพงษ์ 2524:22-23) ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูถึง 10 รูปแบบ ดังแผนภูมิข้างล่างนี้

จากแผนภูมิข้างบนนี้จะเห็นได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่สามารถที่จะแบ่งได้ เป็นหลายลักษณะ และการอบรมเลี้ยงดูแต่ละแบบอาจจะมีแบบอื่น ๆ รวมอยู่ด้วย แต่แนวโน้มที่พ่อแม่ ผู้ปกครองปฏิบัติต่อเด็ก มีลักษณะไปในทางใด ก็จัดว่าเด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดู มาแบบนั้น

เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่มาในลักษณะต่าง ๆ กัน ตั้งแต่เด็กยังเล็ก จนเติบโตใหญ่ ผลของการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ การให้ความรัก ความอบอุ่น หรือการละทิ้ง ปฏิเสธ มีอิทธิพลในการสร้างบุคลิกภาพและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กในอนาคต เพราะ การอบรมเลี้ยงดูบางแบบทำให้เด็กมีความอบอุ่นเชื่อมั่นใจ แต่การอบรมเลี้ยงดูบางแบบทำให้เด็กเกิดความว้าเหว่ ขาดความอบอุ่นใจ อย่างไรก็ตาม พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กพึงตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และความต้องการของเด็กแต่ละคน แล้วเลือกวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่เหมาะสม เพื่อให้ได้เด็กที่พึงปรารถนา โดยมีความรักเป็นเครื่องหล่อเลี้ยง ดังที่ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2527:11) กล่าวว่า "...เด็กพร้อมที่จะเจริญเติบโตทั้งทางกาย จิต ปัญญา อารมณ์ สังคม และคุณธรรม พ่อแม่และครูจะเอื้อชีวิตแก่เขา ทะนุบำรุง ประคับประคอง ด้วยอะไร ด้วยใจ ที่เข้าใจ ถึงจิตใจ เขาอาจจะเรียนไม่เก่ง เขาอาจจะก้าวร้าว...มันมีสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เด็กเป็นไป พ่อแม่และครูจะร่วมกันแก้ไข ด้วยเข้าใจ พ่อแม่และครูจึงต้องรู้จักเขา บัองกัน ช่วยเหลือ แก้ไข ส่งเสริมเขาด้วยรัก เอาใจใส่ เข้าใจตลอดไป"

อิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูที่มีผลต่อการพัฒนาค่านิยม

การอบรมเลี้ยงดูมีผลต่อการพัฒนาค่านิยมอย่างมาก สุมณ อมรวิวัฒน์ และ องค์การอินทรมัยภรย์ (2526:150) ได้กล่าวว่า พัฒนาการด้านค่านิยมของเด็กนั้นเกิดขึ้นในครอบครัวหรือที่บ้าน ในโรงเรียน และสภาพแวดล้อมในชุมชน เด็กจะพัฒนาค่านิยมโดยเรียนรู้ที่จะประเมินคุณค่า และเลือกปฏิบัติ มีความคิดและเหตุผล อันเกิดจากการสังเกต ความสัมพันธ์ การเลียนแบบ การดูตัวอย่างและปฏิสัมพันธ์ (การฝึกฝน สั่งสอน

ให้รางวัล ลงโทษ) ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก การปลูกฝังค่านิยม เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และในทุกสถานการณ์ ผู้มีอิทธิพลในบ้านได้แก่ พ่อแม่ พี่น้อง วงศ์ญาติ ที่เลี้ยงมีหลักการพื้นฐานในทางความคิด และปฏิบัติตนต่อเด็กอย่างไร ให้การเลี้ยงดูแบบเข้มงวด ปล่อยปละละเลย หรือแบบประชาธิปไตย การให้ความรักความใกล้ชิด ความอบอุ่น การดูแลเอาใจใส่ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อค่านิยม บุคลิกภาพ และความเจริญเติบโตของเด็ก นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวไทยในสมัยก่อน ซึ่งมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาค่านิยมในลักษณะที่เต็มไปด้วยความอบอุ่น ความรัก ความห่วงใย ตลอดจนการดูแลจากพ่อแม่ และปู่ ย่า ตา ยาย อย่างใกล้ชิด ลูกได้กินนมแม่ ได้อยู่ในอ้อมกอดของแม่ และได้มีพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีทำขวัญเดือน โขนผมไฟ เป็นต้น และเมื่อเด็กเรียนรู้ภาษาก็จะได้ฟังเพลง เท่กล่อม และนิทาน เด็กจะได้นอนฟังช้าแล้วช้าเล่าจนซึมซาบ เข้าไปในแนวความคิดและปลูกฝังนิสัย โดยไม่รู้สึกรู้สึ เช่น คุณธรรม กับความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว จากบทกล่อมเด็กที่ชื่อว่า จันทรเจ้าขา ซึ่งผู้ใหญ่ช่วยพัฒนาค่านิยมโดยให้หนักถึงผู้อื่นก่อนนึกถึงตัวเอง ชีวิตของเด็กจึงเติบโตขึ้นมาท่ามกลางความเอาใจใส่ดูแลของพ่อแม่ และได้รับการปลูกฝังค่านิยม ที่เห็นว่าจะตามตามสมัยนั้น ๆ ต่างกับสมัยปัจจุบันทั้งภาพของชีวิตไทยและสังคมไทยเปลี่ยนไป การที่พ่อแม่ต้องทำงานหนักเพื่อพุงฐานะทางครอบครัว ทำให้มีผลต่อพัฒนาการด้านค่านิยมของเด็กสมัยนี้ เพราะไม่สามารถจะดูแลลูกได้ใกล้ชิดเท่าที่ควร

ศิลา จายนัยโยธิน (2526: 340) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการปลูกฝังค่านิยมว่า สิ่งที่มีตามารดาควรทำคือ ให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็กอย่างเต็มที่ แบ่งเวลาให้ยอมรับฟังเมื่อบุตรมีเรื่องที่จะเล่า และเมื่อเด็กสามารถเล่าได้คิดต่อรู้ความก็ต้องเสริมแรง โดยการชมในข้อที่ควรชม นอกจากนั้น เมื่อเด็กได้กระทำกิจการสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ควรแก่การให้รางวัล ก็ควรมีรางวัลเล็ก ๆ น้อย ๆ เตรียมไว้ให้ด้วย การดูแลอย่างใกล้ชิด เป็นต้นว่า อาบน้ำ ใส่เสื้อผ้า หวีผมให้ในบางครั้ง เป็นการแสดงความรักที่เป็นพื้นฐานของความมั่นคงทางจิตใจ และการสร้างค่านิยมที่ถูกต้องในอนาคต นอกเหนือไปจากการให้ความรัก ความอบอุ่นใจแล้ว สิ่งสำคัญที่บุตรต้องการมากคือ การให้เวลา เนื่องจากการให้เวลา

คือการพูดคุย... การพูดคุยกันด้วย เหตุผลเท่านั้นที่จะช่วยให้ได้ เรียนรู้สิ่งที่ถูกต้อง และคุณธรรม
 ที่เรียกว่าค่านิยมจึงจะปรากฏขึ้นในจิตใจของเด็ก นอกจากนี้ยังกล่าวว่า การเล่นต่าง ๆ
 ก็ก่อให้เกิดค่านิยม ทั้งการเล่นที่เด็กได้ลงมือเล่นเอง และการเล่นที่เด็กเป็นผู้สังเกต เช่น
 การตีไก่ กัดปลา ฯลฯ การเล่นที่มีประโยชน์อย่างง่าย ๆ เช่น เดินเร็วแข่งกัน หรือ
 ริ่งแข่งกัน อาจสร้างค่านิยมความยุติธรรมให้เมื่อคุณพ่อศดลสินว่า ที่ ๆ ต้องต่อให้มองลดหล่น
 กันเป็นชั้น ๆ การเล่นนันทนาการก่อนนอนในเรื่องต่าง ๆ ที่บิดาหรือมารดาคัดเลือกมาเล่าให้เด็ก
 ฟังก่อนนอนนั้น มักจะมีตัวเอกซึ่งเป็นฝ่ายธรรมะ และตัวเอกซึ่งเป็นผู้ร้ายอธรรม นิทาน
 ประเภทนี้จะทำให้เด็กรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่ถูกต้อง และอะไรคือสิ่งที่ไม่ถูกต้อง นอกจากนั้น
 นิทานยังสอนให้รู้จักสิ่งที่อยู่ในธรรมชาติอันเป็นความรู้ เช่น เสือออกจกลูกมาเป็นลูกเสือ แต่ง
 ออกไข่ หรือนิทานบางเรื่องสอนให้มีเมตตากรรณก มิน้ำใจ โอบอ้อมอารี

ดังนั้น การให้เหตุผลเชิงจริยธรรม การพูดคุยกันระหว่างบิดากับบุตร หรือมารดา
 กับบุตร การเล่นเกมต่าง ๆ การเล่นนันทนาการ จึงเป็นกิจกรรมที่ปลูกฝังค่านิยมภายในบ้าน
 ทั้งสิ้น

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา ได้ทำการวิจัยเรื่องค่านิยมและความคาดหวังของ
 เยาวชนไทย เมื่อปี 25๕๓ โดยศึกษาค่านิยมและความคาดหวังของเยาวชนที่แสดงออกในเรื่อง
 ของการศึกษา อาชีพ ครอบครัว ศาสนา สังคม ชีวิต โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง ๓,๐๐๐ คน เป็น
 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๓ มัธยมศึกษา ปีที่ ๕ และนิสิตทุกภาคของประเทศไทย ผลการ
 วิจัยปรากฏว่า ค่านิยมของเยาวชนไทยจำแนกตามการวิเคราะห์ได้ ๑ ลักษณะ และค่านิยมที่
 ได้รับความสำคัญสูงสุด คือ ความมั่นคง ปลอดภัย เป็นระเบียบและอนุรักษ์นิยม ค่านิยมนี้ได้
 ได้รับความสำคัญสูงมากรองลงไป คือ การช่วยเหลือผู้อื่นและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ความ
 สามารถและความ เป็นอิสระแก่ตัว ความสัมพันธ์ทางจิตใจและครอบครัว ส่วนค่านิยมที่ได้
 ได้รับความสำคัญในระดับค่อนข้างสูง คือ คุณธรรมและศาสนา ราชวัล และสิ่งตอบแทนเชิงวัสดุ
 ความใจกว้าง ก้าวหน้าและทันสมัย ส่วนค่านิยมด้านการยอมรับ การยกย่อง อำนาจในสังคม
 ได้รับความสำคัญปานกลาง และค่านิยมเกี่ยวกับความสันโดษ มัธยัสถ์ได้รับความสำคัญน้อยที่สุด

ค่านิยมที่เยาวชนเหล่านี้ให้ความสำคัญ ย่อมมีผลมาจากการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว จากโรงเรียน และสภาพแวดล้อมในชุมชนทั้งสิ้น ฉะนั้น การอบรมเลี้ยงดูจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาค่านิยมของเด็ก

2. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

สภาพของสังคมและบ้านเมืองในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก เช่น ประชากรมีจำนวนมากขึ้น ในขณะที่ทรัพยากรของชาติมีจำนวนเท่าเดิม หรือลดน้อยลง เพราะถูกใช้ ถูกทำลาย วิทยาการและเทคโนโลยีมีบทบาทในชีวิตประจำวันมากขึ้น มีการผสมผสานของวัฒนธรรมต่าง ๆ กับวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น หากประชาชนไม่สามารถปรับตัวเข้ากับความเสี่ยงเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ดังกล่าวได้ ย่อมเกิดปัญหาต่าง ๆ นั้น เช่น ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้านการเมือง ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาด้านวัฒนธรรม เป็นต้น (กระทรวงศึกษาธิการ 2520:6)

จากการวิเคราะห์หลักสูตรของคณะกรรมการวิเคราะห์หลักสูตรประถมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อเดือนพฤษภาคม 2515 พบว่า หลักสูตรประถมศึกษา 2503 มีเนื้อหาสาระของการเรียนไม่ทันต่อสภาพยุคปัจจุบัน ทำให้ผู้เรียนขาดความรู้ความเข้าใจในสภาพแวดล้อมปัจจุบัน และไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2520:4) ด้วยเหตุนี้หลักสูตรประถมศึกษา 2521 จึงได้ปรับปรุงเนื้อหาในหลักสูตรโดยการนำเอาวิชาต่าง ๆ มารวมกันแล้วจัดเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของสังคมปัจจุบัน คือ กลุ่มทักษะ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการทำงาน และพื้นฐานอาชีพ *เพิ่มเติมกลุ่มแผนการเรียน*

หลักสูตรประถมศึกษา 2521 ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ไว้ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของกลุ่มสร้าง เสริมประสบการณ์ชีวิต

1.1 เพื่อให้ชีวิตอยู่รอด มุ่งสอนให้เด็กรู้จักรักษาอนามัยส่วนตัว เข้าใจถึงวิธีการปฏิบัติตนให้มีอนามัยสมบูรณ์

1.2 เพื่อให้ชีวิตอยู่ดีมีสุข มุ่งสอนให้รู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

1.3 เพื่อให้มีชีวิตอยู่ได้ตามสภาพแวดล้อม รักท้องถิ่น ธรรมชาติ และรู้จักเทคโนโลยีใหม่ ๆ

1.4 เพื่อให้สามารถมีชีวิตอยู่ในสังคมได้ดี สอนให้ปฏิบัติตนให้มีระเบียบวินัย รู้จักหน้าที่สิทธิ และรู้จักเคารพกฎหมาย

2. วัตถุประสงค์ทั่วไปของกลุ่มสร้าง เสริมประสบการณ์ชีวิต

2.1 ให้มีความเข้าใจพื้นฐานและปฏิบัติตนให้ถูกต้อง เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยทั้งทางกาย และทางจิตส่วนบุคคล และชุมชน

2.2 ให้มีความรู้พื้นฐานและความสามารถพอที่จะดำรงชีวิตได้

2.3 ให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง นำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

2.4 ให้สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เทคโนโลยีและทางสังคม

2.5 ให้เห็นความสำคัญของแต่ละบุคคลในฐานะ เป็นพลเมืองที่มีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม

2.6 ให้เข้าใจในหลักการของการอยู่ร่วมกันในสังคม และสามารถปฏิบัติตนตามหลักการที่ตนเชื่อมั่นนั้นได้

2.7 ให้ภาคภูมิใจในความเป็นไทย และหวงแหนอธิปไตยของชาติ

3. แนวคิด เกี่ยวกับการ เรียนการสอนกลุ่มสร้าง เสริมประสบการณ์ชีวิต

การเรียนการสอนที่สร้าง เสริมประสบการณ์ชีวิต ต้องช่วยให้ผู้เรียนรู้จักชีวิตและสิ่งแวดล้อม รู้หลักการในการดำรงชีวิต ปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงของชีวิต และแก้ปัญหาชีวิตได้ การสอนให้บรรลุจุดประสงค์ดังกล่าวจึงต้อง เน้นที่กระบวนการ อันเป็นพื้นฐาน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้าง เสริมประสบการณ์ชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็น มีเจตคติ ค่านิยม คุณธรรม อันพึงประสงค์ ฯลฯ ซึ่ง สุนน อมรวิวัฒน์ ได้เสนอแนะกระบวนการที่ต้องฝึกฝน 4 ขั้น (2526:22) ดังนี้

1. กระบวนการรวบรวมข่าวสาร หลักการ ข้อเท็จจริง
2. กระบวนการประเมินค่า
3. กระบวนการเลือกและตัดสินใจ
4. กระบวนการปฏิบัติ

เมื่อบุคคลต้อง เผชิญปัญหาและสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน ถ้าเขาต้องการแก้ปัญหา นั้น เขาต้องรวบรวมข่าวสาร ความรู้ และหลักการที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ และปัญหาที่เผชิญ เพื่อเป็นพื้นฐานให้เข้าใจลักษณะและสาเหตุของสถานการณ์หรือปัญหานั้น ๆ ข่าวสาร หลักการ และข้อเท็จจริงดังกล่าวต้องนำมาประเมินค่าอย่างมีหลักเกณฑ์ว่า ช่วยสร้าง เสริมประสบการณ์ให้เราแก้ปัญหาของชีวิตได้ เมื่อวิเคราะห์ เปรียบเทียบข้อมูลที่ประเมินค่าแล้วจึงกำหนดทางเลือกและทางออกของสถานการณ์และปัญหานั้น ขั้นตอนสุดท้าย คือ การปฏิบัติให้บังเกิดผลสำเร็จและราบรื่นในการดำรงชีวิต (สุนน อมรวิวัฒน์ 2526:22-28)

ธีรยุทธ เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา (ธีรยุทธ เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา 2527: 38-39) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้าง เสริมประสบการณ์ชีวิต ควรยึดหลักการต่อไปนี้

1. มุ่งให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ครูจึงต้องจัดสถานการณ์ การเรียนรู้ให้เหมือนกับสภาพชีวิตจริง เพื่อเป็นการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมที่จะออกไปเผชิญ ชีวิตจริง และสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรง ชีวิตให้เป็นสุขตามอัตภาพของตน

2. ควรปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดแนวคิดในสิ่งที่เรียน ซึ่งแนวคิดจะมีผลต่อเจตคติ และพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นอย่างมาก

3. ไม่เป็นการถ่ายทอดเนื้อหา แต่ควรมุ่งถ่ายทอดปลูกฝัง คุณลักษณะที่ดั่งยาม ต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

4. ควรสอนให้นักเรียนมองเห็นความสัมพันธ์และเห็นความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ ที่เรียน เพื่อที่จะมีความคิดกว้างไกล และสามารถนำไปปรับปรุงความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

5. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เน้นการจัดสภาพการเรียนให้ผู้เรียนได้ ลงมือกระทำ ได้คิด ได้แก้ปัญหา ได้แสวงหาคำตอบ ด้วยการค้นคว้าทดลอง การอภิปราย ชกถาย การศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การแก้ปัญหา การปฏิบัติจริง แล้วสรุปเป็นกฎเกณฑ์ หลักการ หรือความรู้นำไปใช้ได้มากกว่าการให้ ท่องจำกฎเกณฑ์

6. การจัดการเรียนการสอนควรนำเอาปัญหา หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน โดยตรงมาสอนก่อน และควรสอนจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวนักเรียนไปสู่สิ่งที่ไกลออกไป

7. ในการเรียนการสอนควรนำเอาปัญหา หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนโดยตรง มาสอนก่อน และควรสอนจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวนักเรียนไปสู่สิ่งที่ไกลออกไป

8. ในการสอนให้ได้ผลอาจจะต้องใช้สื่อการเรียนบางอย่าง เช่น กรณีตัวอย่าง หุ่นจำลอง เกม ฯลฯ

สำหรับวารสารมิตรครู (2526:48-49) ไม่ปรากฏผู้เขียน ได้เสนอการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยคำนึงถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนใน 10 ลักษณะ คือ

1. ให้ผู้เรียนได้รู้จักสภาพอนามัย ทั้งส่วนคนและชุมชน ตลอดจนเข้าใจถึงวิธีการปฏิบัติตนให้มีพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง
2. ให้ผู้เรียนรู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมปัจจุบัน
3. ให้ผู้เรียนรักท้องถิ่น ธรรมชาติ รู้จักสงวนทรัพยากร
4. ให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัย รู้จักสิทธิหน้าที่ มีความรับผิดชอบ เคารพกฎหมาย และเข้าใจหลักการของการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย
5. ให้ผู้เรียนเกิดความภูมิใจในความเป็นไทย ดำรงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น และความเป็นเอกราชของชาติ
6. ให้มีการสอนข่าว เหตุการณ์เป็นประจำทุกวัน
7. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเรื่องวันสำคัญ ในระยะที่ใกล้จะถึงวันสำคัญนั้น ๆ และจัดกิจกรรมพิเศษให้ตรงกับวันสำคัญนั้นด้วย
8. เน้นให้ผู้เรียนเห็นภัยและโทษ พร้อมทั้งรู้จักหลีกเลี่ยงภัยจากยาเสพติด
9. ให้ผู้เรียนเลื่อมใสในการปกครองตามระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
10. ให้ผู้เรียนรู้จักเลือกใช้เครื่องอุปโภค บริโภค และปรับปรุงสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุข

วารสารประชาศึกษา เดือนธันวาคม 2524 (ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน) ได้เสนอแนวคิดในการรวมกลุ่มสร้าง เสริมประสบการณ์ชีวิตไว้ดังนี้

1. ใช้วิธีการวิทยาศาสตร์ และทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

2. สอนสัมพันธ์วิชากับกลุ่มสร้าง เสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ

3. เน้นคุณธรรมต่าง ๆ ตามที่หลักสูตรต้องการในทุกเนื้อหาที่จัดสอน

4. ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด ตามวัยและความสามารถที่จะกระทำกิจกรรมนั้นได้

5. ให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติควบคู่ไปกับการเรียน เนื้อหานั้น ๆ เท่าที่สามารถจะทำได้

6. ฝึกฝนให้ผู้เรียนมีสุขนิสัยที่ดีในการรักษาสุขภาพอนามัยในตอนเช้าทุกวัน เป็นประจำอย่างน้อยวันละ 1 คาบ รวมกับการเรียนข่าวเหตุการณ์ การตรวจสุขภาพอนามัยนี้อาจจะตรวจในเวลาอื่นที่ครูเห็นว่า เหมาะสมก็ได้

7. ฝึกฝนให้ผู้เรียนมีความสนใจรู้จักวิเคราะห์ข่าวเหตุการณ์ประจำวัน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ทันสมัย เห็นสิ่งที่ผิดและถูก สิ่งที่ควรเชื่อและไม่ควรเชื่อ เพื่อจะได้นำสิ่งที่ได้ไปปฏิบัติตาม โดยจัดให้มีการเล่าข่าวและเหตุการณ์ประจำวัน รวมทั้งการอภิปรายร่วมกันระหว่างครูและนักเรียนในตอนเช้าทุกวัน อย่างน้อยวันละ 1 คาบ รวมกับการตรวจสุขภาพอนามัย

8. ผู้สอนสามารถยืดหยุ่นเวลา เรียนได้ตามความสนใจของผู้เรียน และความเหมาะสมกับลักษณะ เนื้อหาวิชา แต่ละ เรื่องแต่ละตอน

มนัส รัตนคิลก ณ ภูเก็ต (2521:6-11) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการแสดงออกมากที่สุด โดยเน้นในด้านการกระทำ คือ ให้ผู้เรียนมีกิจกรรมมาก ๆ ให้ผู้เรียนได้คิดและแสดงความคิดเห็นโดยการอภิปราย ให้ผู้เรียนได้ทำงาน เป็นกลุ่ม เล็ก ๆ เพื่อฝึกการทำงานร่วมกัน ช่วยกันคิด ช่วยกันทำช่วยกันค้นคว้า ช่วยกันแก้ปัญหา การค้นคว้าไม่จำเป็นต้องค้นคว้าจากตำราเสมอไป เช่น การสอนเรื่องชุมชน เมื่อกล่าวถึงประวัติของชุมชน แทนที่ครูจะบรรยายเสียเอง ก็ลองเปลี่ยนวิธีให้นักเรียนซึ่งมีบ้านอยู่ใกล้ ๆ กัน แบ่งหมู่กันไปสอบถามผู้ปกครองมาเป็นการบ้านลองดู เมื่อถามมาได้แล้วก็มาเล่าให้เพื่อน ๆ ทั้งในชั้นเรียน แล้วช่วยกันเพิ่มเติมแก้ไขด้วยประโยชน์ ๆ ง่าย ๆ และไม่มากนัก การเรียนการสอนก็จะสัมฤทธิ์ผลตามจุดประสงค์ในหลักสูตร

4. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นหัวใจของการนำหลักสูตรไปใช้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี และก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียน จึงต้องเป็นการจัดสภาพการเรียนให้ผู้เรียนได้คิด ได้แก้ปัญหา และได้เผชิญกับสถานการณ์จำลองอันประสบในชีวิตจริง

สมน อมรวิวัฒน์ (2520:118-120) ได้เสนอการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้สะสมประสบการณ์ที่นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตและสังคม ดังนี้

1. จัดกิจกรรมที่เร้าความสนใจของผู้เรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมขั้นนำ อาจจัดได้หลายวิธีดังนี้

1.1 นำสนทนาเกี่ยวกับปัญหา หรือข้อสงสัยต่าง ๆ ที่นักเรียนมี เป็นการโยงให้เรื่องที่จะสอนมีความหมายต่อผู้เรียนมากขึ้น

1.2 ใช้ข่าวหรือเหตุการณ์ประจำวันที่มีเนื้อหา เกี่ยวพันกับ เรื่องที่จะเรียน โดยตัดข่าวและภาพจากหนังสือพิมพ์ เปิดแถบบันทึกเสียงที่อัดรายการข่าวจากวิทยุ แล้วให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น หรือวิพากษ์วิจารณ์ข่าวนั้น การใช้ข่าวเร้าความสนใจนี้อาจนำไปสู่การฝึกทักษะทางสังคมศึกษา และวิทยาศาสตร์ได้ด้วย

1.3 ใช้ภาพ แผนภาพ หรือการจัดแสดงภาพบนป้ายนิเทศ ให้นักเรียนดู แล้วอธิบายประกอบภาพนั้น เช่น ภาพที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน งานอาชีพต่าง ๆ ภาพโบราณสถาน สถานที่สำคัญ บุคคลสำคัญ แผนผังการจัดบ้านให้น่าอยู่ ภาพเปรียบเทียบคนที่ติดยาเสพติด กับภาพผู้ที่มีพยานามัยสมบูรณ์

1.4 ให้นักเรียน เล่าประสบการณ์ของคนเกี่ยวกับ เรื่องต่าง ๆ ที่ครูกำหนด ให้ แล้วมีการอธิบายซักถาม

1.5 มีการแสดงบทบาทสมมติ เพื่อให้ทายข้อความหรือ เรื่องราวที่จะ เรียนต่อไป

1.6 จัดนิทรรศการด้วยภาพเอกสาร หนังสืออ่านประกอบ วัสดุจำลอง ของจริง เพื่อนำเข้าสู่เรื่องที่จะเรียนต่อไป

2. จัดกิจกรรมที่เป็นการคิด เสาะแสวงหาคำตอบด้วยการค้นคว้าทดลอง มากกว่าการสอนให้ท่องจำ และทำกิจกรรม ตาม-ตอบ แต่เพียงอย่างเดียว

เนื้อหาและความคิดรวบยอดที่จัดไว้ในหน่วยต่าง ๆ ของกลุ่มสร้างเสริม ประสบการณ์ชีวิตนี้ ครูสามารถนำมาตั้ง เป็นปัญหา จัดประเด็นปัญหา เพื่อนำไปสู่การเรียน แบบสืบสวนได้เป็นอย่างดี ปัญหาที่ครูตั้งขึ้นย่อมเกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้เรียน และสิ่งแวดล้อม ที่ผู้เรียนได้พบอยู่ทุกเมื่อ เชื้อวัน ครูควรสนับสนุนให้ผู้เรียนได้นำประสบการณ์ของชีวิตมาแลกเปลี่ยนกัน นักเรียนได้คิด พูด ฟัง เขียน อ่าน เป็นการแสดงออก นักเรียนได้ค้นคว้าทดลอง จากอุปกรณ์ที่ครูจัดสรรมาให้ นักเรียนได้ฝึกตั้งสมมติฐาน โดยอาศัยการเชื่อมโยงจากความคิดรวบยอด ได้หัดแก้ปัญหาคำที่ตั้งไว้ และได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมชั้นต่าง ๆ เช่น ได้อภิปราย ถกเถียงปัญหา ได้ร่วมกันทำงาน อ่าน และเขียนรายงาน ได้ร่วมกันจัดนิทรรศการ ทำแผนภาพ สมุดภาพ เหล่านี้ล้วน เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงไปสู่ประสบการณ์ชีวิตทั้งสิ้น

3. จัดกิจกรรมโดยใช้สื่อการสอนเข้าช่วย แทนที่จะใช้หนังสือแบบเรียนเพียงเล่มเดียว

อุปกรณ์การสอนมีส่วนช่วยให้เกิดกิจกรรมที่น่าสนใจขึ้น ครูอาจใช้ข่าวและภาพจากหนังสือพิมพ์รายวันและสัปดาห์ มาเป็นเครื่องเร้าความสนใจและนำเข้าสู่การตั้งปัญหาต่าง ๆ ของบทเรียนได้ การใช้ของจริง วัสดุจำลอง และเครื่องมือต่าง ๆ ประกอบ จะทำให้สามารถจัดกิจกรรมได้หลายประเภท ช่วยให้นักเรียนได้ฝึกฝน ทดลองทำด้วยตนเอง การใช้แผนที่ แผนภูมิ กราฟ และสถิติต่าง ๆ ช่วยฝึกทักษะทางสังคมศึกษา และทางวิทยาศาสตร์เป็นอย่างดี ภาพยนตร์ สไลด์ ช่วยสร้างแนวคิดที่สำคัญ และช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของชีวิตและสิ่งแวดล้อมได้ดียิ่ง หนังสืออ่านประกอบ และเอกสาร เสริมประสบการณ์จะช่วยขยายขอบเขตของความสนใจของผู้เรียนให้เพิ่มขึ้น ดังนั้นการจัดกิจกรรมของครูจึงควรคำนึงถึงการใช้สื่อการสอนให้มาก

4. จัดกิจกรรมที่เลียนแบบสถานการณ์ในชีวิตจริง

เนื้อหาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตหลายตอนในทุกหน่วย ที่สามารถจะนำมาจัดสถานการณ์จำลอง หรือจัดการแสดงบทบาทสมมติได้ เช่น เรื่องที่เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย อาชีพต่าง ๆ ในชุมชนประเทศเพื่อนบ้าน ผู้มีประโยชน์ต่อชุมชน โรงเรียนของเรา บ้านเมืองที่เราอยู่ ภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย เป็นต้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอาจทำในแบบของการแสดง (Dramatic Play) การแสดงบทบาทสมมติ (Role Play) และการจัดเกมสถานการณ์จำลอง (Simulation games) ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับการช่วยให้เรียนอย่างเต็มที่ สร้างความเข้าใจที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง นักเรียนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน และเรียนได้อย่างสนุกสนาน

5. จัดกิจกรรมที่มีการวัดผลทุกขั้นตอน และนักเรียนได้มีโอกาสประเมินผลตนเอง

การจัดกิจกรรมที่ได้ผลจะไม่รอจนจบบทเรียน หากมีการวัดผลทุกขั้นตอนที่จัดกิจกรรมหลัก เช่น ถ้าจัดกิจกรรมการอ่าน ก็จะต้องมีการจับใจความ จัดกิจกรรมค้นคว้า

ก็ต้องมีการรายงาน มีการจับฉลากปัญหา มีการทบทวนทักษะต่าง ๆ ใช้แบบฝึกหัด และแบบสอบ มีการแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม และวัดงานซึ่งกันและกัน เป็นต้น การวัดผลจะไม่วัดแต่ความรู้ ความเข้าใจเท่านั้น หากวัดรวมไปถึงความสามารถที่จะปฏิบัติได้ และทัศนคติของผู้เรียน อีกด้วย

รุจิระ สุภรณ์ไพบูลย์ และคณะ (2527:90-91) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ไว้หลายประการ เช่น

1. การอภิปราย
2. การค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา
3. การเชิญวิทยากร
4. การสัมภาษณ์โดยนักเรียน
5. การเล่านิทาน หรือ เล่าเหตุการณ์
6. การศึกษานอกสถานที่
7. การสังเกตจากของจริง เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ หรือการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ
8. การทดลองและการสาธิตการทดลอง
9. การแสดงบทบาทสมมติ
10. การใช้แผนที่
11. การใช้อาวุธประจำวัน
12. การจัดป้ายนิเทศ
13. การจัดนิทรรศการ
14. การจัดกิจกรรมหรือสถานการณ์จริง

15. การสะสมรูปภาพ ข้าว ใบไม้ เมล็ดพืช แสตมป์ แมลง ฯลฯ

16. การใช้วัฒนธรรมต่าง ๆ เป็นศูนย์การเรียนรู้ กระบวนการกลุ่ม
ชุดการสอน เป็นต้น

17. การใช้สื่อต่าง ๆ เช่น ภาพโปสเตอร์ ภาพยนตร์ ภาพเลื่อน
เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น

การจัดกิจกรรมในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ยังได้จัดอีกหลายวิธี ดังเช่น
การจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่ง ลินจง อินทร์พรชัย
และ กิติพงษ์ เทียนตระกูล (2527:749-751) ได้เสนอแนวกิจกรรมดังกล่าวไว้หลาย
รูปแบบ ได้แก่

1. การจัดนิทรรศการทางศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมในนิทรรศการอาจประกอบ
ด้วยการแสดงผลงานทางศิลปวาดภาพ เป็นผลงานที่เข้าประกวด ผลงานทางด้านการฝีมือ
การประดิษฐ์ตกแต่งทำหุ่นมือ การจัดสวนขวด สวนหิน การประดิษฐ์วัสดุเหลือใช้
ตัวอย่าง เช่น กิจกรรมที่จัดในนิทรรศการศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของเรา อาจจัดได้ดังนี้

1.1 จัดป้ายนิเทศเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม เช่น รูปภาพทางศิลปวัฒนธรรม
วัดโบสถ์ บ้านเรือน ประเพณี แพนภูมิเอเชีย ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น ความ
เป็นอยู่ของชาวบ้าน แพนผังของอาณาเขต ที่ตั้ง แสดงที่ตั้งของสถานที่ตั้ง ลำดับความ เป็น
มาของหมู่บ้าน แสดงสถิติข้อมูลทางศิลปวัฒนธรรมของจริงและของจำลอง รวมทั้งผลผลิต
ของท้องถิ่น เช่น ผ้าไหม กระเป๋า เสื้อผ้า กอบ ของที่ระลึกซึ่งทำจากวัตถุดิบในท้องถิ่น
เครื่องเรือน เครื่องใช้ เครื่องประดับ

1.2 การสาธิตวัฒนธรรมทางด้านความเป็นอยู่ เช่น การรับประทานอาหาร
การไปมาหาสู่ การแต่งกาย ประเพณีการแต่งงาน การบวช เป็นต้น

1.3 จัดฉายภาพยนตร์ ฉายวิดีโอ ฉายสไลด์ที่บันทึกเกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรม
ท้องถิ่น

1.4 แสดงการละเล่นพื้นเมือง ดนตรี การร้องรำทำเพลง เช่น ป້อม
เซ็ง หมอลำ โนรา เต็นกำรำเดี่ยว เพลงพวงมาลัย ฯลฯ

1.5 จัดการแข่งขัน การประกวดเกี่ยวกับการขับร้อง การแสดงต่าง ๆ
การแต่งกายคนในท้องถิ่นยุคสมัยต่าง ๆ ประกวดสิ่งประดิษฐ์สิ่งของ การแกะสลัก

1.6 การอภิปราย โต้วาที ขอวาทีเกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น เป็นการ
แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเห็นวัฒนธรรม รวมทั้งการแสดงความรู้ประทับใจของผู้พูด ซึ่งจะถ่ายทอด
ไปยังผู้ฟังได้เห็นคล้อยตาม เกิดความรู้สึกร่วม

1.7 วิทยากรมาบรรยาย สาธิตและแสดง เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน
เช่น สาธิต การรำโนรา ท่วงตะลุง เชิดหุ่น การปั้นหม้อ ดีเหล็ก ทอผ้า
กวนกระยาสารท การเล่นระบำ มวยไทย กระบี่กระบอง เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งเห็นการ
บรรยายและแสดงให้เห็นของจริง ทำให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ผู้ฟัง ผู้ชม
ได้เข้าใจจากที่วิทยากรมาเผยแพร่

2. กิจกรรมการตั้งชมรม กลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม ได้แก่
ชมรมวรรณศิลป์ ชมรมศิลป์ป้องกันตัว กลุ่มตะกร้อ กลุ่มอนุรักษ์ประเพณี เป็นต้น การตั้ง
ชมรมหรือจัดกลุ่มเหล่านี้เป็นการฝึกฝน แลกเปลี่ยน ส่งเสริม สนับสนุน รวมทั้งการเผยแพร่
ผลงานของตนเองและสมาชิกภายในกลุ่ม ให้ปรากฏในสังคม ผู้ชม ผู้ฟัง ก็จะวิจารณ์ติชม
ซึ่งทำให้การแสดงของสมาชิกในชมรมได้ปรับปรุงแก้ไขพัฒนาศิลปวัฒนธรรมได้เจริญงอกงาม
ต่อไปได้ทางหนึ่งเช่นกัน

3. กิจกรรมการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่ม สถาบันต่าง ๆ ที่
ส่งเสริมด้านศิลปวัฒนธรรม อาจเป็นกลุ่มของโรงเรียนต่อโรงเรียน ชมรมดนตรีไทยระหว่าง
มหาวิทยาลัย อาจจัดเป็นการอภิปรายเป็นประเพณีในแต่ละปีก็ได้ เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชา
เหล่านี้เป็นกรรมการร่วมอภิปรายเพื่อเพิ่มพูนความรู้ เทคนิคด้านศิลปวัฒนธรรมให้มากยิ่งขึ้น

กระบวนการในการส่งเสริมให้ผู้เรียน เกิดพัฒนาการทางด้านศิลปวัฒนธรรม โดยการมอบหมายงานให้นักเรียนไปศึกษาค้นคว้า ทำรายงาน สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการไปชมงานศิลปวัฒนธรรมในที่ต่าง ๆ และโอกาสที่พึงมี

3. บทบาทของสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีต่อการเรียนการสอน

สื่อศิลปวัฒนธรรมไทย

การสอน เป็นการจัดสถานการณ์ สภาพการหรือกิจกรรม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนหรือผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม เกิดการเรียนรู้โดยง่าย (อัญชติ แจ่ม เจริญ และสุกัญญา ธารีวรรณ 2523:35) เพื่อให้การสอนบรรลุตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา ผู้สอนจึงต้องแสวงหากลวิธีต่าง ๆ เพื่อที่จะสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนอย่างกว้างขวาง เพื่อให้ผู้เรียน เกิดความคิด ความรู้ ความเข้าใจ ความรับผิดชอบ คุณธรรม และ เจตคติอันถูกต้อง

สิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้ครูผู้สอนจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้กับผู้เรียนได้อย่างกว้างขวาง ก็คือ สื่อการสอน เพราะสื่อการสอนจะทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์โดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง 5 มากที่สุด และช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น รวมทั้งมีโอกาสนในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ด้วย (นฤมล บุญยายน 2524:24) ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ ริชชี (Richey อ้างถึงใน นฤมล บุญยายน 2524:25) ซึ่งให้ความเห็นว่า "ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้มากขึ้น ถ้าใช้สื่อการสอนเข้ามาสอนเนื้อหา การใช้สื่อการสอนจะทำให้ผู้เรียนรู้จักอภิปรายและแสดงความคิดเห็น"

บุคคลส่วนมากจะนึกถึงสื่อการสอนที่เป็นวัสดุราคาแพง เช่น เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายสไลด์ เทป แผนภาพถาวร ฯลฯ ทำให้เกิดความท้อถอย และเห็นว่าสื่อการสอนนั้น เป็นเรื่องสิ้นเปลือง แต่แท้จริงแล้ว สื่อการสอนไม่ได้หมายถึงอุปกรณ์ราคาแพงแต่อย่างใด หากประกอบด้วยหลายอย่าง (สมุคปกขาวสำหรับครู 2522 :3)

ชอร์ส (ShoDes1960:1) กล่าวว่า สื่อการสอนเป็นเครื่องมือช่วยสื่อความหมาย จัดขึ้นโดยครูและนักเรียน เพื่อเสริมการเรียนรู้ เครื่องมือทุกชนิดจัดเป็นสื่อการสอน เช่น หนังสือในห้องสมุด สื่อทัศนวัสดุต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สไลด์ ฟิล์มสตริป รูปภาพ แผนที่ ของจริง และทรัพยากรจากแหล่งชุมชน

เกอร์ลาด (Vernon S. Gerlach 1971:282) ได้ให้ความหมายสื่อการสอน ไว้ว่า สื่อการสอนคือ มนุษย์ วัสดุ เหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ครู หนังสือ และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน จัดเป็นสื่อการสอนทั้งสิ้น

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และคนอื่น ๆ 2521: 90) ได้ให้ความหมายของสื่อการสอนไว้ดังนี้

สื่อการสอน หมายถึง วัสดุอุปกรณ์และวิธีการประกอบการสอน เพื่อใช้เป็นสื่อกลาง ในการสื่อความหมายที่ผู้สอนประสงค์จะส่งหรือถ่ายทอดไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำแนกได้ดังนี้

1. สิ่งสิ้นเปลืองต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า "วัสดุ" ได้แก่ รูปภาพ แผนที่ แผนที่ ซอเล็ก แบบเรียน ฟิล์มภาพยนตร์ เป็นต้น
2. เครื่องมือที่มีความคงทนถาวร ซึ่งเรียกว่า อุปกรณ์ ได้แก่ กระดานดำ โต๊ะ เก้าอี้ เครื่องฉาย เครื่องเสียงต่าง ๆ ฯลฯ
3. กระบวนการและวิธีการ ซึ่งรวมทั้งวิธีการใช้วัสดุอุปกรณ์ และกระบวนการที่เป็นอิสระ คือ ไม่ต้องใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างใดเลย เช่น การฟังวิทยากร การศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น

สื่อการสอน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ผู้สอนพิจารณานำมาใช้เป็นสื่อกลางในการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจจะ เป็นบุคคล เหตุการณ์ วัสดุ อุปกรณ์ กิจกรรม วิธีการต่าง ๆ เป็นต้น

สื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทย จึงหมายถึง วิธีการ เครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่แสดงออกและปรากฏความงามทางศิลปวัฒนธรรมไทยในด้านต่าง ๆ เช่น ภาษา วรรณคดี งานฝีมือ และงานช่าง ชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีของคนไทย

ผู้วิจัยตระหนักถึงคุณค่าของสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทย จึงใช้สื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทย อันประกอบไปด้วย เพลงกล่อมเด็ก เพลงไทย นิทานพื้นบ้าน นิทานชาดก การละเล่นและของเล่นไทยพื้นบ้าน คำคล้องจองจากมูลบทบรรพกิจ คำพังเพย สุภาษิต ภาพยนตร์ กลอน ภาพทศชาติ ภาพพุทธประวัติ ภาพชีวิตไทยในจิตรกรรมฝาผนัง ภาพขนบธรรมเนียมประเพณีไทย และหุ่น มาใช้เป็นสื่อการสอนในการทดลองสอนหน่วยการเรียนรู้ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เพื่อสร้างเสริมเจตคติต่อวัฒนธรรมไทยแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งต่อไปนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงบทบาทของสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีต่อการเรียนการสอน ดังนี้

เพลงกล่อมเด็กและ เพลงไทย

เพลงกล่อมเด็ก หมายถึง เพลงที่ชาวบ้านร้องกล่อมเด็กในสมัยก่อน เป็นเพลงที่แสดงความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อเด็ก ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคมทั่วไป

เพลงไทย หมายถึง เพลงที่มีเนื้อร้องและทำนองมาแต่เดิม หรือ เพลงที่แต่งเมื่อร้องขึ้นใหม่ แต่มีทำนองแบบไทย

เพลงทั้ง 2 ชนิดนี้ นอกจากจะมีท่วงทำนองที่ไพเราะแล้ว ในบทเพลงยังบรรจุเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณี ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ความเชื่อถือค่านิยม แนวความคิด ตลอดจนความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่สืบทอดกันมาแต่โบราณแทรกอยู่ด้วยเสมอ (ประทีป เทพธรรานนท์ 2522:182) เพลงกล่อมเด็กและ เพลงไทยจึงให้คุณค่าทางการศึกษาหลายด้าน หากนำมาใช้ประกอบบทเรียนจะช่วยให้เกิดประโยชน์แก่เด็ก -บทเพลงประกอบการสอนที่ดี จะช่วยให้เด็กได้รับความรู้ ความสนุกสนาน ได้พักผ่อนจิตใจ ได้เปลี่ยนอิริยาบถ เข้าใจบทเรียนรวดเร็ว จดจำเนื้อหาวิชาได้ดี ได้จังหวะ และเกิดความซาบซึ้งในความไพเราะของคนตรี (ศิรินพรัตน์ พิธานสมบัติ 2521:7)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา
สยามบรมราชกุมารี 2526: ไม่มีเลขหน้า) ทรงแสดงความคิดเห็นว่า

“เพลงไทยมีประโยชน์ในการช่วยสอนความรักชาติแก่เด็ก และส่งเสริมความคิด
สร้างสรรค์ในการแต่งกลอน ช่วยให้เด็กรู้จักวรรณคดีที่คัดตอน เป็นเนื้อเพลง โดยไม่ต้อง
ลำบากท่องจำ ได้ข้อคิดในการดำเนินชีวิตจากสุภาษิตและคติในเนื้อเพลง”

ตัวอย่างเพลงกล่อมเด็กชื่อ “วัดโบสถ์” เป็นเพลงที่ช่วยปลูกฝังความรักชาติ
รักเผ่าพันธุ์และพวกพ้อง มีเนื้อร้องว่า

วัดเอ๋ยวัดโบสถ์	มีดินไตนคอยู่เจ็ดดิน
เจ้าขุนทองไปปล้น	บ้านฉะนี้ไม่เห็นมา
คดข้าวออกไปใส่ท่อ	จะต่อเรือออกไปหา
เขาก็กเล่าลือมา	ว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว
เหลือแต่กระดูกแก้ว	เมียรักจะไปปลง
ขุนศรีจะถือฉัตร	ยกกระบัตร์จะถือธง
ถือท้ายเรือหงษ์	ปลงศพเจ้าพ่อนา

เนื้อหาของเพลงบทนี้ เป็นการกล่าวสดุดีวีรบุรุษของไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาคนหนึ่ง
ซึ่งเข้าไปปล้นค่ายพม่า เพื่อแย่งชิงพี่น้องคนไทยที่ถูกจับไปเป็นเชลยกลับคืนมา

เพลงไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวิชาการ และนำมาร้อง เป็นกิจกรรมประกอบ
การสอนได้ เช่น เพลงดอกไม้ไทร เขมรโพธิ์สัตว์ สร้อยสนตัด สาลิกาเขมร ใช้ประกอบ
การสอนวิชาศีลธรรม เพลง ลาวสมเด็จ สร้อยเพลงนาคราช และแขกปรเทศ นำมาใช้
สอนเกี่ยวกับความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (ประทีน หวงสำลี 2515: หน้าค่านำ)
บทเพลงสำหรับเด็กในปัจจุบัน จึงมีใช้จะร้องกันเฉพาะในช่วงชิงชัยเท่านั้น แต่สามารถ
นำไปสอดแทรกอยู่ในทุกวิชา เพื่อประมวลความรู้ทั้งปวงให้ประสานกัน (สายสุรี จุติกุล
2518: 159)

สุจริต เพียรชอบ และสายใจ อินทรมบรรมย์ (สุจริต เพียรชอบ และสายใจ อินทรมบรรมย์ 2523:290-291) ได้กล่าวถึงการนำบทเพลงประกอบการสอนไปใช้ว่า

1. ให้นำเข้าสู่บทเรียน เป็นการจูงใจให้เด็กหันมาสนใจในบทเรียนที่ครูสอน
2. ใช้ดำเนินการสอน โดยให้นักเรียนร้องเพลง แล้วแสดงท่าประกอบหรือร้องเพื่อให้จดจำเนื้อเรื่องสำคัญในบทเพลง
3. ใช้สรุปการสอน โดยนำบทเพลงที่มีเนื้อเรื่อง สรุปความจากบทเรียน มาให้ร้อง หลังจากการสอนเรื่องนั้นเสร็จแล้ว เพื่อเป็นกระบวนการทบทวนและให้นักเรียนจดจำเรื่องราวที่สอนแล้วได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ ยุพิน ศิริพิชญ์กุล (ยุพิน ศิริพิชญ์กุล 2522:7) ตัวอย่างเช่น ในการสอนเรื่อง "ธงชาติไทย" ครูอาจใช้เพลง "นาคราช" ให้นักเรียนร้องแทนการท่องจำสี ความหมาย และลักษณะของธงชาติไทย เป็นการสรุปบทเรียน ทั้งทำนองเพลงนาคราชก็ถูกเร้าใจชวนให้จดจำ ซึ่งมีเนื้อร้องดังนี้

เพลงนาคราช

เราช่วยกันซื้อผ้ามาทำธง	เรียกไตรรงค์สวยงามด้วยสามสี
น้ำเงินใหญ่อยู่ในสดใสดี	สองข้างมีขาวพาดสะอาดตา
สองแถบแดงแบ่งวางข้างขวาซ้าย	สามสีหมายกษัตริย์ชาติศาสนา
ทำเสร็จเชิญขึ้นเสาแล้วเราพา	กันหันหน้ายืนตรงให้ธงไทย

(กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ 2521:112)

เพลงกล่อมเด็กและเพลงไทย จึง เป็นสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยที่ครูใช้ประกอบการสอนได้ทุกชั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอน ช่วยให้เด็กได้รับความรู้ สนุกสนาน เข้าใจบทเรียนได้รวดเร็ว และจดจำเนื้อหาวิชาได้นาน ทั้งยังเกิดความซาบซึ้งในความไพเราะของดนตรี ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ความเป็นชาติไทย ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งของ การเรียนการสอน

นิทานพื้นบ้าน นิทานชาดก

นิทานพื้นบ้าน หมายถึง นิทานชาวบ้านหรือ เรื่องราวที่ชาวบ้านเล่าเรื่องสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน และเป็น เรื่องที่เกี่ยวกับธรรมชาติในท้องถิ่น และวิถีการดำรงชีวิตของไทย

นิทานชาดก หมายถึง เรื่องราวที่เล่าต่อกันมาในสมัยก่อน อันเป็นคำสอนที่เล่าเป็นนิทานสอนใจ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยกเป็นอุทาหรณ์สอนศีลธรรม ความประพฤตินอกศาสนาของพระพุทธเจ้า

นิทานเหล่านี้ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน สอดแทรกความรู้ กติสอนใจ คำนิยม คุณธรรม เช่น นิทานเรื่อง โสนน้อยเรือนงาม ปลาบู่ทอง ไกรทอง พระเดมิย์ พระสุวรรณสาม เป็นต้น

รัชนี้ ศรีไพวรรณ (2516:37) ได้ให้ความหมายของนิทานว่า นิทานคือ เรื่องราวที่เล่าต่อกันมา หรือมีผู้แต่งขึ้นเพื่อความสนุกสนานบันเทิง หรือเพื่อสอนคนในการดำรงชีวิต เนื้อเรื่องในนิทานอาจเป็น เรื่อง เหลือเชื่อ ไม่สมเหตุผล หรือเป็น เรื่องแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะนิทาน เป็น เรื่องที่มุ่งให้ความเพลิดเพลิน เป็นส่วนใหญ่

กิ่งแก้ว อัครถาวร (กิ่งแก้ว อัครถาวร 2513:9-17) ได้แบ่งนิทานตามเนื้อหา ไวยาหาร และโครงสร้างเป็น 6 ชนิด คือ

1. นิทานไม่รู้จบ เป็นนิทานที่มีลักษณะพิเศษในโครงสร้าง คือ มีการเล่าซ้ำรอยเดิมเป็นช่วง ๆ เปลี่ยนเฉพาะคำบางคำเท่านั้น
2. นิทานเรื่องสัตว์ เน้นเนื้อเรื่องที่สัตว์เป็นตัวละครยืนโรง บางเรื่องมีปรัชญานำคิด
3. นิทานคติ มีเนื้อหาเชิงสอนใจ โครงสร้างของเรื่องแสดงกฎแห่งกรรม ผลดีข้อมเกิดจากการกระทำดี ส่วนผลร้ายข้อมเกิดจากการกระทำที่ประมาทเห็นแก่ได้

4. มุขตลก เป็นเรื่องสั้นที่ตลกขบขัน แสดงถึงความโง่ หรือปฏิกิริยาไหวพริบ

5. เรื่องไม้ เป็นเรื่องเหลือเชื่อไม่น่าเป็นไปได้

6. นิทานทรงเครื่อง มักเล่าในงานรื่นเริง เนื้อหาเกี่ยวกับบุคคล เหตุการณ์ และบรรยากาศที่วิจิตรพิสดาร ซึ่งอาจนำมาจากวรรณคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ได้ โดยมีการแสดงประกอบ

รัฐจวน อินทรกำแหง (2517:74) ได้แบ่งนิทานตามแบบ (Form) ของนิทานไว้เหมือนกับ กุหลาบ มัลลิกะมาส (2516:105) คือ

1. นิทานปรัมปรา (Fairy Tale) เป็นนิทานที่เกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์แห่งคุณธรรม บางเรื่องก็ยึดยาว สลับซับซ้อน มักไม่มีแหล่งที่มา เช่น เรื่องนางสิบสอง เจ้าหญิงนิทรา เป็นต้น

2. นิทานท้องถิ่น (Legend) สั้นกว่านิทานปรัมปรา มักเป็นเรื่องเหตุการณ์ เดี่ยว และมีเรื่องของความเชื่อของประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย หรืออาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับวีรบุรุษประจำชาติ เช่น เรื่องท้าวแสนปม พระยาภมร พระยาพาน พระร่วง เป็นต้น อาจแบ่งย่อยได้เป็น

2.1 นิทานที่อธิบายว่าทำไม เช่น ดาวลูกไก่ทำไมชื่อนี้ ทำไมเสือมีลาย เป็นต้น

2.2 นิทานเกี่ยวกับความเชื่อ เช่น เชื้อไขกลาง ผีสาวนางไม้ เช่น เรื่องนางนาคพระโขนง

2.3 นิทานที่เกี่ยวกับสมบัติสายแห่ง เช่น ปู่โสมเฝ้าทรัพย์ หรือเป็นคติสอนใจ เช่น เรื่อง แม่กับเมีย เป็นต้น

2.4 นิทานที่เกี่ยวกับวีรบุรุษ ซึ่งมีความแตกต่างจากนิทานปรัมปรา คือ สามารถบอกสถานที่ หรือกำหนดเวลาให้แน่ชัดขึ้น เช่น ท้าวแสนปม เป็นต้น

๓. เทพนิยาย (Myth) คือ นิยายที่มีเทวดานางฟ้าเป็นตัวสำคัญ เช่น นิทานเกี่ยวกับพระอินทร์ ท้าวมหาสงครามค์ เมฆลารามสูร เป็นต้น

๔. นิทานที่เกี่ยวกับเรื่องสัตว์ คือ สัตว์พูดได้ มีความคิดหรือการกระทำอย่างมนุษย์ นับว่าเป็นที่นิยมแพร่หลายกันมาก เช่น กระจ่างกัยเต่า ราชสีห์กับหนู ยายกะตา และเรื่องในนิทานอีสป เป็นต้น ซึ่งถ้าเป็นนิทานที่มีคติสอนใจอย่างนิทานอีสป เรียกว่า นิทานคติธรรม (Fable) ถ้าเป็นนิทานที่ซ้ำหรือไม่รู้จบ เรียกว่า นิทานไม่รู้จบ (Commulative Tale)

จากที่ได้กล่าวมา จะเห็นว่า นิทานแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๕ ประเภท ซึ่งผู้วิจัยจะได้ยกตัวอย่างนิทานแต่ละประเภทมาดังนี้

๑. นิทานปรัมปรา ได้แก่ นิทาน เรื่อง โสนน้อย เรือนงาม ซึ่งมีเนื้อเรื่องย่อ ดังนี้

พระวิจิตรจินดาโอรสของท้าวกาลศกแห่งเมืองนพรัตน์ เป็นเจ้าชายที่มีรูปร่างมาก แต่ด้วยกรรมเก่าของพระองค์เมื่อทรงเจริญวัยเป็นหนุ่มได้ถูกพิษของพญานาคราชโทรท้านายว่า จะสิ้นพระชนม์อยู่ ๗ ปี จนกว่าเจ้าหญิงเนื้อคู่จะมาช่วยรักษา พระบิดาจึงเก็บพระศพไว้เป็นอย่างดี กล่าวถึง "โสนน้อย เรือนงาม" พระธิดาของท้าวทศวิชัย และนางเกษมแห่งนครโรมวิสัย มีสิริโฉมงามยิ่งนัก เมื่อตอนประสูตรมีเรือนไม้โสนพร้อมของทิพย์ออกมาจากครรภ์พระมารดาพร้อมกับนางด้วย ต่อมาเมื่อนางมีอายุได้ ๑๕ พรรษา โทรได้ขูลพระบิดาว่านางเป็นกาลกนีต่อบ้านเมือง นางจึงต้องออกจากเมืองระเห่เร่ร่อน พระอินทร์สังสารจึงแปลงกายมาอมยาวิเศษให้สามารถรักษาโรคได้ทุกชนิดและชุบชีวิตคนตายให้ฟื้นได้ ขณะเดินทางพบนางกุลาหญิงรูปชั่วถูกงูกัดนอนตายอยู่ นางจึงช่วยรักษาจนฟื้น นางกุลาจึงขอติดตามรับใช้โสนน้อย เมื่อทั้งสองเดินทางมาตัวเมืองนพรัตน์ โสนน้อยรับอาสารักษาพระวิจิตรจินดา ขณะชโลมยาให้พระวิจิตรจินดา นางได้รับไอร่อนจากพิษพญานาค จึงถอดเครื่องทรงอย่างกษัตริย์ฝากนางกุลาไว้แล้ว ไปสร่งน้ำ นางกุลาได้เอาเครื่องทรงของโสนน้อยไปใส่แทน จึงต้องยอมรับใช้นางกุลา เพราะพระวิจิตรจินดาเข้าพระทัยว่า นางกุลารักษาพระองค์ ต่อมาพระวิจิตรจินดาได้เสด็จไปเที่ยวทะเล นางโสนน้อยจึงฝากชื่อเรือนไม้โสนมา พระวิจิตรจินดา

ได้แล่นเรือไปถึงโรมวิสัย เล่าเรื่องให้ท้าวทศวิชัยฟัง ท้าวทศวิชัยจึงพระราชทาน เรือไม้ไสน มาให้ เพราะแน่ใจว่าเป็นพระธิดาของพระองค์ ภายหลังพระวิจิตรจินดาได้สืบสวนเรื่องราว รู้ความจริง จึงสั่งให้นางงุลาไปประหารชีวิต แต่ไสนน้อยขอภัยโทษไว้ พระวิจิตรจินดา กับไสนน้อย เรืองาม จึงได้อภิเษกสมรสครอง เมืองด้วยความสุข

๒. นิทานท้องถิ่น เช่น เรื่องดาวลูกไก่ทำไมจึงชื่อนี้

ในสมัยพุทธกาล มีตายายสองคนหัว เมียอาศัยอยู่ในกระท่อมชายป่า อยู่มาวันหนึ่ง สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จไปที่ชายป่านั้น เพื่อหาที่สงบเงียบสำหรับ ภาวนาศีล (กรรมฐาน) เมื่อผ่านไปยังกระท่อมตายาย ตายายก็ได้อาราธนาให้พักค้างที่ กระท่อมของตน จะได้ถวายอาหารในวันรุ่งขึ้น พอรุ่งเช้าสองคนตายายก็ตื่นขึ้นมาช่วยกันจัด ทาอาหาร เพื่อจะถวายพระ สองคนตายายต่างปรึกษากันว่า เราจะได้อะไรไปแกงดี สดางค์จะไปซื้อหาก็กไม่มี ในที่สุดก็มานึกถึงแม่ไก่ลูกอ่อนซึ่งกกลูกอยู่ในรัง ตายายก็ตัดสินใจว่า จะเอาแม่ไก่ลูกอ่อนนั้นแหละมาแกง ครั้นแล้วตาจึงสั่งให้ยายคิดไฟตั้งน้ำร้อน ส่วนตาเองก็จัด แรงهامัด จุดไฟเพื่อจะลงไปเอาแม่ไก่ในรัง ขณะนั้นแม่ไก่นอนกกลูกอยู่ในรัง ได้ยินเสียง สองตายายปรึกษากันในการที่จะเอาตัวไปแกงเป็นอาหาร (นับว่าสมัยนั้นสัตว์และมนุษย์พูดภาษา เดียวกัน) นางแม่ไก่ก็โศกเศร้าด้วยสงสารลูก เพราะลูกยัง เล็ก ก็รำพันและสั่งสอนลูกต่าง ๆ นา ๆ พอสิ่ง เสร็จ ตาก็ลงมาจับแม่ไก่ขึ้นไปบนกระท่อมฆ่าเสียทันที ส่วนลูกไก่ต่างก็เรียกแม่ อยู่เชิงแซ่แล้วก็พากันบินตามตาขึ้นไปบนกระท่อม และกระโดดเข้ากองไฟตายตามแม่ไปหมด สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขณะที่ย่ำวัดอยู่ ณ กระท่อมตายาย ได้ยินเสียงแม่ไก่ลูกอ่อน โศกเศร้าอาลัยและรำพันสั่งสอนลูก นึกสมเพชเวทนา เป็นยิ่งนัก ครั้นทราบข่าวว่าไก่แม่ลูกได้ตาย ไปหมดแล้ว จึงชี้นิ้วให้ไก่แม่ลูกขึ้นไปเกิดในชั้นดาวดึงส์ให้เป็นดาวแม่ลูกไก่ จึงได้ปรากฏ มีดาวแม่ลูกไก่ประจำอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้

3. เทพนิยาย คือ นิทานที่มีเทวดา นางฟ้าเป็นตัวสำคัญ เช่น เรื่องพิรุณทอง มีเนื้อเรื่องดังนี้

นานมาแล้ว มีแม่ม่ายรูปร่างซีแห้งคนหนึ่งมีนิสัยเห็นแก่ตัวและปากร้าย มีลูกหญิง 2 คน คนพี่ชื่อมะลิ รูปร่างและนิสัยใจคอเหมือนแม่ ส่วนคนน้องชื่อ พิรุณ มีรูปร่างหน้าตาและนิสัยดี เหมือนพ่อซึ่งตายไปแล้ว แต่แม่ม่ายรักลูกหญิงคนโตมากใช้งานเบา ๆ ส่วนพิรุณคนน้อง แกล้งทำงานหนัก เช่น ตักน้ำ คำข้าว วันหนึ่งพิรุณออกไปตักน้ำที่ลำห้วยชายภูเขา พบหญิงชราคนหนึ่งมาขอกินน้ำ ขณะพิรุณกำลังแบกหม้อน้ำหนัก แต่พิรุณก็ยังนั่งลงแล้วเชิญให้กินด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน เมื่อหญิงชราได้ดื่มน้ำก็ขอบใจและให้พรว่า ต่อไปนี้เมื่อหลานพูดออกมาดอกพิรุณจะร่วงจากปากคำละดอกทุกคำ แล้วหญิงชราก็หายวับไป นางพิรุณทองนึกรู้ว่า หญิงชราคงเป็นนางไม้ หรือนางฟ้าแปลงตัวมากก็กราบไหว้ที่โคนต้นไม้ขอบคุณแล้วจึงกลับบ้าน เมื่อถึงบ้านก็ถูกแม่ดู พิรุณจึงพูดว่า ขอโทษค่ะ ต้นโคดดอกพิรุณก็หล่นยังพื้นเรือน แม่ม่ายเห็นเป็นดอกพิรุณทองก็ดีใจ ตั้งแต่วันนั้นมาก็เฝ้าซักถามพิรุณให้ตอบอยู่เรื่อย ๆ เพื่อจะเอาดอกพิรุณทอง ในที่สุด พิรุณทองพูดจนเสียงแห้ง เสียงไม่ออกดอกพิรุณก็ไม่ร่วง แม่ม่ายจึงเรียกมะลิมาเล่าเรื่องให้ฟัง และใช้ให้มะลิไปตักน้ำ เมื่อมะลิตักน้ำแล้วเดินผ่านมาทางต้นไม้ใหญ่ แทนที่จะพบหญิงชรา กลับพบหญิงสาวนุ่งห่มด้วยเสื้อผ้าอย่างดี มาร้องขอกินน้ำ จึงตวาดแล้วผละหนีไป แต่หญิงสาวคนนั้นยุคนตัวไว้ก่อน แล้วกล่าวว่า ฉันจะให้รางวัลเธออย่างหนึ่งในการพูดจาไม่ดี ต่อไปนี้เธอพูดออกมาทีใดจะต้องมีกิ่งกือใส่เดือนร่วงจากปากเธอ คำละตัว ทุก ๆ คำไป ว่าแล้วก็หายวับไป เมื่อกลับถึงบ้าน แม่ออกมารับแต่ไกล ถามว่าเป็นอย่างไร เมื่อมะลิพูดตอบก็มีกิ่งกือใส่เดือนออกมาคำละตัว แม่ม่ายจึงโกรธพิรุณ ทหาว่าหลอกลวง แล้วฉวยไม้ไล่ตีพิรุณให้ออกจากบ้าน พิรุณจึงหนีเข้าไปซ่อนในป่า ขณะนั้น เจ้าชายผู้ครองนครกำลังออกมาเที่ยวในป่า พบพิรุณยืนร้องไห้อยู่ใต้ต้นไม้ ก็หยุดพักถามว่าเป็นใคร จึงหนีเข้าไปซ่อนในป่า เมื่อพิรุณพูดดอกพิรุณทองก็ร่วงพรูออกจากปาก เจ้าชายจึงให้พิรุณทองเล่าเรื่องให้ฟัง เจ้าชายจึงบอกว่าเธอเป็นเนื้อคู่ของฉัน แล้วเล่าให้ฟังว่าเมื่อคืนฝันไปว่า ได้พบหญิงชราให้ออกไปเที่ยวป่า แล้วจะได้พบเนื้อคู่ซึ่งพูดออกมาดอกพิรุณจะร่วงทุกคำ แล้วเจ้าชายก็ชวนพิรุณทองไปกราบไหว้ขอบคุณนางไม้ที่ช่วยให้พบพิรุณทอง

4. นิทานเกี่ยวกับเรื่องสัตว์ เช่น เรื่องโคฉันทริศาล ซึ่งเป็นนิทานที่มีคติสอนใจ มีเนื้อเรื่องดังนี้

แต่ก่อนยังมีวัวตัวหนึ่งมีคนเอามาเลี้ยงไว้แต่เล็ก ให้ชื่อว่า ฉันทริศาล ครั้นวัวตัวนั้นโตขึ้นก็มีกำลังลากเกวียนได้ทีละมาก ๆ เล่ม วันหนึ่ง เจ้าของวัวจึงไปทำพนักกับเศรษฐีว่า จะเอาเกวียน 100 เล่ม ผูกติดกันเข้าเป็นแถวให้โคฉันทริศาลตัวเดียวลากไป ถ้าลากได้เศรษฐีเป็นแพต้องเสียเงินให้แกตน 1,000 บาท ถ้าลากไม่ได้ตัวต้องแพและจะยอมเสียเงิน 1,000 บาทให้แก่เศรษฐี เศรษฐีก็รับพนัก เจ้าของวัวจึงเอาเกวียนผูกติดกันเป็นแถว แล้วผูกโคเทียมเข้าแล้วถือประดักเงี้ยวขึ้นร้องแก่โคว่า "เฮ้ยอ้ายวัวขี้เกียจจงลากเกวียนไป" ฝ่ายโคฉันทริศาลก็น้อยใจว่า นายของคนนี้ว่าจาช่างหยาบคายเสียจริง ๆ จะใช้สอยกันจะพูดจาให้เพราะหูทั้งยาก คิดแล้วก็ยั้งนิ่งเสียไม่ลากเกวียนไป เศรษฐีก็รีบเจ้าของวัวเป็นแพพนัก เจ้าของวัวก็ต้องเสียเงิน 1,000 บาทให้แก่เศรษฐี ฝ่ายเจ้าของวัวครั้นกลับไปบ้านก็เศร้าโศกเสียใจที่ต้องเสียเงินนั้น ไม่เป็นอันกินอันนอน โคฉันทริศาลเห็นดังนั้นก็คิดสงสัยและคิดถึงคุณที่เขาได้เลี้ยงมา จึงว่าแก่ชายผู้เป็นเจ้าของนั้นว่า "นี่แน่ะ ท่านอย่าโศกเศร้าเสียใจไปเลย ท่านจงไปพนักกับเศรษฐีอีกครั้งหนึ่ง เป็นเงิน 2,000 บาท แต่ขอท่านอย่าพูดกับข้าพเจ้าด้วยว่าจาหยาบคายไม่น่าฟังดังครั้งก่อน จงพูดให้ไพเราะเป็นที่ชื่นชมยินดีสักหน่อย ท่านก็จะชนะได้เงิน 2,000 บาท" ชายเจ้าของวัวก็ตั้งใจ จึงไปทำพนักกับเศรษฐีอีกครั้ง เศรษฐีตกลงรับพนัก ชายเจ้าของวัวก็ผูกเกวียนเข้า 100 เล่ม และเอาโคฉันทริศาลเข้าเทียม แล้วกล่าวว่า "นี่แน่ะพ่อกหาจำเริญ พ่อกจงลากเกวียนทั้ง 100 เล่มนี้ไปเถิด" โคฉันทริศาลก็ลากเกวียนนั้นด้วยกำลังจนเกวียนหลังไปถึง เกวียนเล่มหน้าจอดอยู่นั้นได้ เศรษฐีก็ยอมแพให้เงิน 2,000 บาทแก่ชายเจ้าของโค ชายนั้นครั้นได้เงินที่เสียไปนั้นคืน และยังได้กำไรอีกพันหนึ่งด้วย ก็ดีใจพาโคของตนกลับบ้าน

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า การพูดด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวานนั้นย่อมได้รับผลตอบแทนในปัจจุบันทีเดียว

5. นิทานคณกขบขัน เช่น เรื่องคนใจทิ้งหก ซึ่งมีเนื้อเรื่องดังนี้

ยังมีสาวทมิฬคนหนึ่งอายุได้ ๑7 ปี แล้วยังไม่มีชายใดมาสู่ขอ ทั้งนี้เพราะเธอเป็นคนใจ จึงไม่มีชายใดแต่งงานด้วย แต่แล้วอยู่มาไม่นานก็มีชายมาสู่ขอ แม่ของเธอแสนจะยินดียิ่งนัก จึงบอกให้เธอจัดการหาเครื่องคิมและขอรับประทานไปเลี้ยงฉลองกัน แต่เธอก็หายไปนานจนแม่ต้องตามมาดู เห็นเธอกำลังชบหน้ากับฝ่ามือ จึงถามว่ากำลังคิดอะไรอยู่ หญิงสาวบอกว่ากำลังคิดว่าเมื่อแต่งงานแล้วก็ต้องมีลูก เมื่อมีลูกก็ต้องมีชื่อ และกำลังหาชื่อเพราะ ๆ ที่ไม่ซ้ำกับใคร ไว้ให้ลูก เมื่อแม่ได้ฟังคำตอบก็เห็นจริงตามคำลูกสาว จึงช่วยนั่งคิดหาชื่อด้วย ทำให้พ่อต้องลงมาตามอีก และมาช่วยนั่งคิดชื่อเด็กอีกด้วย จนสิ้นชายหนุ่มที่มาขอเสียสนิท ในที่สุดชายหนุ่มก็ลงมาตาม และเมื่อได้ซักถามเรื่องราวแล้วก็ถอนใจอย่างเวทนาพร้อมกับบอกตา และกล่าวว่า ถ้าหากไปพบคนพิลึก ๆ ยิ่งกว่านี้เข้าอีก ๑ คน ก็จะกลับมาขอแต่งงานกับหญิงคนนี้อีก แล้วชายหนุ่มก็เดินจากมา และเดินรอนแรมจนถึงสวนผลไม้แห่งหนึ่ง ที่สวนนี้เขาเห็นชายเจ้าของสวนใช้คราดโกยผลไม้ที่ละผล ๆ ไปใส่เกวียน จึงแนะนำให้เจ้าของสวนโกยใส่กระจาดให้เต็มเสียก่อน จึงยกกระจาดขึ้นไปเทใส่เกวียน ชายเจ้าของสวนจึงขอมใจ พร้อมกับที่ชายหนุ่มคิดในใจว่า ตั้งแต่เกิดมาเพิ่งเคยพบคนที่ใจกว่าสามพ่อแม่ลูกคราวนี้แหละ จากนั้นจึงเดินต่อไปจนถึงชายป่า และที่ชายป่านี้เองเขาเห็นชายคนหนึ่งกำลังประคองหม้อวนขึ้นคันไม้ เพื่อไปกินขอดไม้ไผ่บนต้น จึงแนะนำให้ชายคนนั้นปีนขึ้นไปเลือกเก็บใบอ่อน ๆ ลงมาให้หมูกิน และชายหนุ่มก็ได้คิดว่า ยังมีคนใจมากกว่าสามพ่อลูก และชาวสวนอีกคนหนึ่งแล้ว เมื่อชายหนุ่มเดินมาอีก เขาก็พบชายประหลาดคนหนึ่งกำลังสวมกางเกงอยู่พอดี โดยเอากางเกงผูกกับปลายเชือกข้างหนึ่ง แล้วเอาปลายเชือกอีกข้างหนึ่งพาดกับกิ่งไม้มาถือไว้ เมื่อผ่อนเชือกกางเกงก็จะหย่อนลงมา ครั้นกะว่าพอดีแล้ว ชายผู้นี้ก็จะกระโดดเอาชายัดเข้าไปในกางเกง ขณะเดียวกันก็ดึงปลายเชือกให้กางเกงสูงขึ้นด้วย เขาเฝ้ากระโดดสวมกางเกงอยู่เช่นนี้ ครั้งแล้วครั้งเล่า ก็สวมกางเกงไม่สำเร็จสักที ชายหนุ่มทนดูไม่ไหว จึงสอนให้ชายคนนั้นสวมกางเกงโดยเอามือจับขอบกางเกงไว้ แล้วเอาขาสอดเข้าไปในกางเกงทีละข้าง แล้วจึงตกลงใจที่จะกลับมาหาสาวทมิฬคนเดิม และแต่งงานอยู่กับกันอย่างมีความสุขจนลูกเต็มบ้านหลานเต็มเมือง

ระพีพนารถ ฐากร (ระพีพนารถ ฐากร 2524:34) ได้กล่าวถึงนิทานและมีข้อเสนอแนะคือ ในการดำรงชีวิตของคนเรานั้น มีการนำเอาศิลปะมาประยุกต์สอดแทรกอยู่เสมอ ในนิทานหรือนิยายก็เช่นกัน มักมีการสอดแทรกความคิดและปลูกฝังค่านิยมในการมีคุณธรรม มโนธรรม เข้าไว้ในเรื่องได้อย่างแนบเนียนด้วยเช่นกัน และ เสนอแนะว่า บรรดาครูทั้งหลายไม่ควรปิดกั้นจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ๆ แม้ว่ายังไม่สามารถหาบทสรุปที่เป็นข้อยุติถึงข้อดี ข้อเสียของนิทานหรือนิยายได้ในเวลานี้ก็ตาม

กิติยวดี บุญชื่อ (2527:96-97) ได้กล่าวถึงบทบาทของนิทานที่มีต่อการเรียนการสอนว่า นิทานทั้งหลายเป็นสิ่งทรงคุณค่า มีอิทธิพลต่อจิตใจและทัศนคติของเด็กอยู่ไม่เสื่อมคลาย การที่ครูเล่านิทานให้ฟังจะเป็นการสะท้อนให้เด็กยอมรับถึงการกระทำของตนเอง ทั้งที่ดีและไม่ดีนำมาปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้นตามแบบอย่างของตัวละคร การสอนนิสสัยที่ดีหรือคุณธรรมผ่านทางนิทาน เป็นวิธีการที่ครูจะแทรกความคิดและค่านิยมอันดีงามเข้าไปสู่จิตใจเด็กได้อย่างดีที่สุดในที่สุด

นอกจากนี้ นิทานยังมีบาทสำคัญในการเสริมสร้างบุคลิกภาพ มีพลังโน้มน้าวทัศนคติ และพฤติกรรมของแต่ละบุคคลและของสังคมได้ (กิ่งแก้ว อัครถาวร 2513:8)

การเล่านิทานในหมู่ชนทุกวัย จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อความสนุกสนาน เป็นเรื่องบันเทิงใจ และสอนให้บุคคลนั้นพฤติกรรมดี เป็นที่ยอมรับของสังคม นิทานจึงเป็นเครื่องมือในการสอนการอบรมบ่มนิสัย และปลูกฝังลักษณะของชาติให้แก่เด็กและเยาวชน (อุทัย วรสุวรรณรักษ์ 2525:34) และนิทานยังเป็นสื่อให้ผู้ใหญ่เข้าใจเด็กดีขึ้น ช่วยให้ผู้ใหญ่ได้เห็นได้เข้าใจความรู้สึกที่ซ่อนเร้นอยู่ในจิตใจเด็ก ขณะที่นั่งหรือหลังจากที่ได้ฟังนิทานจบแล้ว เด็กอาจแสดงความคิด เห็นอันจะเป็นกุญแจไขให้ผู้ใหญ่เห็นถึงปัญหาของเขา (จิระประภา บุญนิคย์ 2526:34) นิทานจึงมีบทบาทต่อการเรียนการสอนอย่างยิ่ง

สำหรับนิทานพื้นบ้านหรือนิทานชาวบ้านนั้น กรมศิลปากร (กรมศิลปากร 2514 : คำนำ) กล่าวว่า "นิทานชาวบ้าน คือ เรื่องราวที่บุคคลในท้องถิ่นต่าง ๆ แต่งขึ้น และเล่าสืบต่อกันมา เป็นเวลาช้านาน มีความมุ่งหมายเพื่อ เป็น เครื่องบันเทิงใจ และสั่งสอนให้บุคคลกระทำความดี เช่น มีความกตัญญูกตเวทิต์ ซื่อสัตย์สุจริต และ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ บางเรื่องแต่งขึ้น เพื่ออธิบายคำพังเพยเก่า ๆ ของไทย บางเรื่องแต่งขึ้น เพื่ออธิบายความเป็นมาของชื่อภูมิประเทศบางแห่ง นอกจากจะให้ความสนุกสนานแล้ว นิทานชาวบ้านยังเปรียบเสมือนกระจกเงาสະທ້ອນให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ ความนึกคิด ความเชื่อถือ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของบุคคลในท้องถิ่นต่าง ๆ นั้น เป็นเรื่องที่มีคุณค่าแก่ผู้สนใจทั่วไป

ส่วนนิทานชาดกนั้น เยาวเรศ สิริเกียรติ (เยาวเรศ สิริเกียรติ 2520 : 127-136) ให้ความเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของนิทานชาดกไว้ดังนี้

1. คุณค่าด้านการสอนจริยธรรม
2. คุณค่าด้านประวัติของพระพุทธเจ้าและสาวก
3. คุณค่าด้านสังคม
4. คุณค่าด้านความเชื่อ
5. คุณค่าด้านก่อให้เกิดหนังสือนิทานสุภาษิต และนิทานคติธรรม
6. คุณค่าด้านก่อให้เกิดของหนังสือวรรณคดี
7. คุณค่าด้านสุภาษิต
8. คุณค่าด้านการศึกษา
9. คุณค่าด้านประเพณี วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา

นอกจากนี้ เจลิม มากนวล (เจลิม มากนวล 2518:160-161) ได้วิเคราะห์นิทานอีสปเปรียบเทียบกับนิทานชาดกพบว่า นิทานอีสปและนิทานชาดก ให้คุณค่าด้านการสอนจริยธรรม เป็นคติเตือนใจให้เยาวชนประพฤติดี ประพฤติชอบ ทั้งกาย วาจา ใจ

บันลือ พฤชวัน (2622:70) กล่าวว่า การเล่านิทานเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจเรื่องราวได้ดี เป็นแนวคิดในการประพฤติกปฏิบัติในคอนสรุปเรื่อง ซึ่งครูหรือผู้เล่าจะชี้ให้เห็นได้ ครูอาจส่งเสริมให้เด็กประถมนศึกษาตั้งแต่วัยต้น ๆ หรือ ม.3 - ม.4 เล่านิทานได้ดี ย่อมอ่านวยประโยชน์ในการสอนได้หลายประการด้วยกัน เช่น เป็นแบบอย่างแก่เด็กผู้เรียน (การใช้คำพูด จังหวะการเน้นถ้อยคำ) ช่วยให้เด็กมีความคุ้นเคยกับวรรณกรรม ช่วยฝึกสมาธิในการฟัง เพื่อการเป็นนักฟังที่ดี ตลอดจนเป็นแนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เด็กได้อีกด้วย พร้อมทั้งได้เสนอแนะการเล่านิทานสำหรับครูดังนี้

1. ครูหรือผู้เล่าจะต้องทำใจว่า เรื่องที่เล่านี้เป็น เรื่องที่ผู้เล่าได้พบเห็นมาเอง ผู้เล่าต้องการหรืออยากที่จะเล่าให้ผู้อื่นฟัง
2. ผู้เล่าต้องรู้เรื่อง เข้าใจเรื่องที่จะเล่าโดยตลอดเป็นอย่างดี เช่น เหตุการณ์ ความต่อเนื่อง เหตุผลและอื่น ๆ
3. ผู้เล่าจะต้องหรือควรใช้ภาษาของตนเอง
4. ผู้เล่าพยายามใช้ภาษาให้ง่าย ตรงไปตรงมา
5. ผู้เล่าจะต้องเน้นเสียงสอดแทรกอารมณ์ต่าง ๆ เช่น เสียงหนัก ทอดอาลัย คี้นกล้ว ลึงโลดใจ และอื่น ๆ เป็นระยะ ๆ
6. ผู้เล่าอาจใช้หรือมีวัสดุอุปกรณ์ช่วย เช่น ภาพหุ่นต่าง ๆ เป็นต้น จะช่วยให้เข้าใจดี
7. ผู้เล่าสามารถใช้วิธีการสรุป เปรียบเทียบ ให้เกิดแนวคิด แนวปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวันให้แก่ผู้ฟัง

จากที่ได้ยกตัวอย่างและกล่าวมานี้ว่า นิทานพื้นบ้านและนิทานชาดก เป็นสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีคุณค่าที่ครูสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนได้ดีเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะทุกคนชอบฟังนิทาน และนิทานยังเป็นสื่อที่ใ้ครูเข้าใจนักเรียนช่วยให้การเรียนการสอนสนุกสนานมีชีวิตชีวา ใ้แนวคิดในการประพฤดิปฏิบัติตน ตลอดจนช่วยฝึกสมาธิในการฟัง และอำนวยความสะดวกในการสอนเป็นอย่างมาก

การละเล่นพื้นบ้านและของเล่นไทยพื้นบ้าน

การละเล่นพื้นบ้าน หมายถึง การละเล่นในชีวิตประจำวันของเด็กไทยสมัยก่อน เช่น โพงพาง รีรีข้าวสาร งูกินหาง ต่างกับการเล่นปกติ คือ มีคำร้องคำสัมผัสและทำนองในวิธีการเล่นอยู่ด้วย

ของเล่นไทยพื้นบ้าน หมายถึง ของเล่นที่เด็กไทยและพ่อแม่ของเด็กไทยได้ประดิษฐ์ขึ้นจากวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นและจากสิ่งแวดล้อม นำมาเล่นตามวิธีเล่นที่ฝึกฝนสืบต่อกันมา เช่น ม้าก้านกล้วย ปืนก้านกล้วย

การละเล่นของเด็กไทย มีมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อมนุษย์เพิ่งจะรู้จักเอาดินมาปั้น เป็นภาชนะในครั้งแรก แล้วจึงเจริญคลี่คลายมาเป็นลำดับ เด็กที่เห็นผู้ใหญ่ทำก็เลียนแบบมาปั้นเล่นบ้าง เช่น การเล่นแตกโพละ คือ เอาดินมาปั้นเป็นรูปกระทงเล็ก ๆ แล้ให้ส่วนที่เข้นกันมีลักษณะบางที่สุดเท่าที่จะบางได้ เมื่อให้แตกเป็นรูปโหว่เพื่อخذไขเนื้อดินที่โหว่ไป (พระยาอนุমানราชธน 2510:130)

หะอบ โปษะกฤษณะ และคณะ (2522:14-77) แยกประเภทการเล่นของเด็กภาคกลางออกเป็น 7 ประเภท คือ

1. การละเล่นกลางแจ้งที่มีม็หรือประกอบและไม่ม็หรือประกอบ เช่น โพงพาง งูกินหาง รีรีข้าวสาร เป็นต้น
2. การเล่นในร่มซึ่งประกอบด้วย การเล่นในร่มที่มีม็หรือและไม่ม็หรือ เช่น โยกเยก แวงมูม ลิงชิงหลัก

3. การเล่นกลางแจ้งหรือในร่มก็ได้ ซึ่งประกอบด้วยการเล่นที่มีบทร้อง และไม่
มีบทร้อง เช่น จ้ำจี้ ขายแดงโม

4. การเล่นเกมแบบผู้ใหญ่ เช่น เล่นขายของ เล่นหม้อข้าวหม้อแกง

5. การเล่นเกมล้อเลียน เช่น อ้อมก่อนดูไขนดูหนึ่ง อ้อมทีหลังล้างถ้วยล้างชาม

6. การเล่นเกมเบ็ดเตล็ด เช่น ผนตก จันทรเจ้า เป็นต้น

7. การเล่นเกมคำทาย เช่น อะไรเอ๋ย มีปากไม่มีฟัน กินข้าวทุกวันได้มากกว่าคน

ประพิร์ เทพธรานนท์ (2522:216) กล่าวว่า การละเล่นพื้นบ้านบางประเภท
ไม่ต้องใช้อุปกรณ์เลยก็เล่นได้สนุกสนาน เช่น ริริข้าวสาร ตีจับ แมง เป็นต้น
ส่วนประเภทที่ต้องใช้อุปกรณ์ก็มักจะใช้วัสดุที่ไม่มีราคา หรือสิ้นเปลืองมากนัก ส่วนใหญ่เป็น
วัสดุที่หาได้ง่ายในแต่ละท้องถิ่น เช่น กิ่งไม้เล็ก ๆ ภาชนะพรวัว ก้อนกรวด เชือก เมล็ดผลไม้
เปลือกหอย ฟ้ายาวม้า ผ้าเช็ดหน้า เป็นต้น

อุปกรณ์การเล่นบางอย่างเล็ก ๆ ไม่สามารถทำได้เอง พ่อแม่ของเด็กต้องจัด
ทำให้ เช่น การเล่นขี้ม้าก้านกล้วย ต้องมีก้านกล้วยตัดเป็นรูปม้า ตอนโคนเป็นหัว ตอนปลาย
เป็นหาง ใช้สายจากก้านกล้วยโยงเป็นมั้งเหียน เป็นต้น หรือพันก้านกล้วยซึ่งต้องมากเป็น
ระยะ ๆ ตั้งแต่โคนถึงปลาย แล้ววางรอยมากไม่ให้ขาดจากกัน เวลาเล่นใช้มือปาดไปข้างหน้า
ให้มีเสียงดังเหมือนยิงปืน เป็นต้น เรียกว่า ของเล่นไทยพื้นบ้าน

นอกจากนี้ ประพิร์ เทพธรานนท์ (2522:216) ได้วิเคราะห์การละเล่นแต่ละชนิด
ว่า ช่วยฝึกผู้เล่นในด้านต่าง ๆ กัน นอกเหนือจากเพื่อความบันเทิง และการออกกำลังกาย
เช่น ชักคะเย่อ ตีจับ ริ่งเปรี้ยว ฝึกให้เกิดความสามัคคี รักพวกพ้อง ตลอดจนความอดทน
บางประเภทก็ฝึกความว่องไว ฝึกการจำคำคล้องจองต่าง ๆ เป็นการปลูกฝังให้รู้จักการใช้
คำประพันธ์ร้อยกรองโดยไม่รู้ตัว เช่น จ้ำจี้ แมง ริริข้าวสาร บางประเภทก็ช่วยให้เป็น

คนรู้จักสังเกต รู้จักระมัดระวัง ว่องไว รู้ทางหนีทีไล่ และรู้จักเอาตัวรอดได้ เช่น ซ่อนหา โบลิตจับขโมย มอญซ่อนผ้า เสือกินข้าว เคย ประเภทที่ช่วยส่งเสริมให้รู้จักวางแผน อย่างรอบคอบ มีปฏิภาณไหวพริบ เช่น เสียดก้าง บางชนิดช่วยให้รู้จักใช้สายตากะระยะ เช่น ลิงชิงหลัก อีต๊กไม้ทิ้ง หมากเก็บ กางจับหลัก กระโดดเชือก สะบ้า การเล่นอีต๊กและหมากเก็บ ยังช่วยฝึกการคิดเลขให้คล่องแคล่ว และความสามารถในการใช้มือให้ว่องไว และระมัดระวังในการหยิบสิ่งของด้วย ประเภทที่ฝึกระเบียบวินัย เช่น การแข่งเรือคน แม่ง การเล่นขี่ม้าชิงเมือง ก็ช่วยปลูกฝังให้เกิดความรักชาติได้ ประเภทที่ฝึกให้รู้จักรักของ เช่น กากักไข่ ชิงไข่เต่า ส่วนการเล่นขายดอกไม้เป็นการศึกษาเรื่องพฤกษศาสตร์โดยไม่รู้ตัว ผู้เล่นจะต้องช่างสังเกต รู้จักชื่อดอกไม้ และพยายามจดจำให้ได้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ในการซักถามขณะเล่น การละเล่นบางประเภทก็ฝึกให้กล้าแสดง รู้จักใช้วาทศิลป์ นาฏศิลป์ เช่น ช่างชัชรำ เพราะผู้แพ้จะได้รับการลงโทษโดยการร้องรำทำเพลง ซึ่งเป็นการปลูกฝังความสนใจในนาฏศิลป์ไปด้วย

สิ่งสำคัญประการหนึ่งในการเล่นการละเล่นพื้นบ้านของไทยชนิดที่เล่นไม่พร้อมกัน ก็คือ การจัดลำดับก่อนหลัง ดังนั้น การเล่นก็จะเริ่มต้นโดยการเลือกว่า ใครจะเป็นฝ่ายได้เล่นก่อน วิธีการก็ทำกันง่าย ๆ เช่น จับไม้สั้นไม้ยาว ยันยีเยา (หรือหยันฉุบ) ตีตบแผละ เป็นต้น

และจากการวิเคราะห์คุณค่าของการละเล่นของเด็กไทย ซึ่ง พะอบ โปษะกฤษณะ และคณะ (2522:80-84) ได้วิเคราะห์ไว้ว่า การละเล่นของเด็กไทยฝึกทักษะหลายอย่าง เช่น การออกกำลังกาย ได้แก่ การเล่นกากักไข่ การเล่นกระโดดเชือกเดี่ยว หรือกระโดดเชือกหมู่ ฝึกทั้งเท้าและจังหวะของแขนให้สัมพันธ์กัน การเล่นเกมหิน ทอยกอง ทอยดหลุม หรือการเล่นอื่น ๆ ต้องใช้ทักษะทางตา ช่วยในการเล็งหรือกะระยะ ก็จำเป็น ต้องให้สอดคล้องกับส่วนอื่นของร่างกายด้วย นอกจากนี้ ยังฝึกความสังเกตและไหวพริบ เช่น การเล่นวัวกระทิง การเล่นต่อไก่ ก่ำทาย ฝึกความเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น การจับไม้สั้นไม้ยาว ฝึกความอดทน เช่น ขี่ม้าชิงเมือง ไม้ทิ้ง การเล่นดัน ฝึกความสามัคคี

รักหมู่คณะ เช่น การเล่นตีจับ ชักคะเย่อ ข่ายแดงโม ฝึกความซื่อสัตย์ เช่น การเล่น
ซ่อนหา หมากเก็บ อีตัก อีขี้ต้อเขียน ฝึกการรับผิดชอบ เช่น การเล่นหมუნนาฬิกา
เสือกินวัว โปสัสจับขโมย เป็นต้น

ตามที่ไดกล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ครูสามารถนำการละเล่นพื้นบ้านและ
ของเล่นไทยพื้นบ้าน มาเป็นสื่อให้เด็กเรียนรู้ และเกิดประโยชน์แก่เด็กเป็นอย่างมาก
เพราะเด็กได้รับประโยชน์ทั้งการออกกำลังกาย การใช้วัยวะและประสาทให้สัมพันธ์กัน
รู้จักนำสิ่งแวดล้อมหรือวัสดุที่หาได้ง่าย ๆ มาให้ความเพลิดเพลิน รู้จักใช้เวลาว่างให้
เป็นประโยชน์ ทำให้เกิดความกระฉับกระเฉง ว่องไว ไม่เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน
ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติและความต้องการของเด็ก พร้อมทั้งสอนคุณธรรมต่าง ๆ ให้แก่
เด็กโดยไม่รู้ตัว นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดมนุษยสัมพันธ์อันดีในหมู่เพื่อน เพราะการเล่น
ส่วนใหญ่ไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น และการละเล่นพื้นบ้านของไทยก็มีจำนวนมากพอที่ครูจะ
สามารถเลือกสรรมาให้เข้ากับบทเรียน ดังนั้น การละเล่นพื้นบ้านและของเล่นไทยพื้นบ้าน
จึงมีบทบาทต่อการเรียนการสอน

คำคล้องจองจากมูลบทบรรพกิจ สุภาษิต คำพังเพย ภาพยนตร์ กลอน

คำคล้องจองจากมูลบทบรรพกิจ ภาพยนตร์ กลอน หมายถึง ถ้อยคำที่เรียบเรียง
โดยมีสัมผัสคล้องจอง และคำร้อยกรองหรือคำประพันธ์ชนิดหนึ่ง

สุภาษิต หมายถึง คำพูดที่กล่าวดีแล้วถือเป็นคติได้

คำพังเพย หมายถึง คำกล่าวที่กล่าวขึ้นเพื่อตีความหรือแสดงความหมายให้เข้า
กับเรื่อง

คำคล้องจอง สุภาษิต คำพังเพย ภาพยนตร์ กลอน ของไทยมีมากสำหรับ เด็กทุกวัย
ให้เลือกใช้ได้ ในโอกาสต่าง ๆ อันเป็นวิธีที่เหมาะสมสำหรับเด็ก จิระประภา มุขยนิษฐ์
(2526:76-77) กล่าวถึงบทร้อยกรองว่า นอกจากจะเป็นประโยชน์แก่เด็กแล้ว ยังมีเนื้อหา
สาระที่ผูกซ่อนอยู่มากมาย เช่น ประวัติศาสตร์ ธรรมชาติวิทยา ขนบธรรมเนียมประเพณี

ความเป็นอยู่ภาษา ตลอดจนวรรณศิลป์ จัดเป็นประเพณีวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ตลอดจนปริศนา คำทายอันล้วนเป็นถ้อยคำที่ผูกขึ้นมาเป็นกลอนสั้น ๆ ง่าย ๆ มีจังหวะสนุกสนาน ว่ากันแต่ เนื้อบ้าง เป็นทำนองง่าย ๆ บ้าง ซึ่งช่วยให้เด็กรักภาพย์ กลอน ได้มาก

ในการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนมีส่วนคอยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนให้เกิด การใฝ่รู้ และรู้จักการสังเกตพิจารณาเหตุการณ์หรือสภาพแวดล้อม ตลอดจนจรโลงคุณค่า ทางวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ปริศนาคำทายจึงมีส่วนที่จะช่วยจัดกิจกรรมการเรียน การสอนในระดับประถมศึกษา เพื่อให้เด็กรู้จักคิด รู้จักสังเกต มีกเชาวน์ปัญญา และใช้ แทรกในบทเรียน เพื่อให้เกิดความสนุกสนานอีกด้วย ดังที่ ธีรพงศ์ ประสงค์ลาภ (2526:44) กล่าวว่า ปริศนาคำทายช่วยฝึกสมองลงปัญญา เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เป็นคนช่างคิด ช่างสังเกต ช่างจดจำมาแต่เด็ก ๆ แม้จะอ่านหนังสือไม่ออกก็สามารถถ่ายทอดสืบทอด ๆ มา โดยเด็กไม่รู้ตัวว่าถูกสอนหรือถูกฝึกอบรม เพราะ เป็นวิธีเล่นสนุกที่ตรงกันกับหลักการสอนที่ว่า เรียนโดยการ เล่นหรือ เล่นปน เรียน

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ถ้าใช้ปริศนาคำทายเป็นประโยคคำถาม จะเป็นแรงกระตุ้นและ เป็นการสร้างบรรยากาศให้กิจกรรมการเรียนการสอนนั้นน่าสนใจยิ่งขึ้น (ประกาศศรี สีทองไพ และ สุนีย์ สิ้นธุเดชะ อ้างถึงใน วิภา ศิริสวัสดิ์ 2526:86) เช่น แทนที่ครูจะถามอย่างธรรมดาว่า "จงอธิบายถึงการ เจริญเติบโตของกบ" ครูสามารถผูก ประโยคที่มีรายละเอียด และชวนเงื่อนไขให้เด็กคิดว่า "อะไรเอ๋ย เกิดมามีหางไม่มีขา ต่อมา มีขาไม่มีหาง" คำเฉลยของปริศนาคำทายนี้คือ กบ จะเห็นได้ว่า ประโยคปริศนาคำทาย สามารถกระตุ้นให้เด็กสนใจและอยากคิด เพื่อหาคำตอบได้ดีกว่า (วิภา ศิริสวัสดิ์ 2526:86)

ธนู บุญรัตพันธ์ (2519:19) กล่าวถึง สุภาษิต คำพังเพย ว่ามีสัมผัสคล้องจอง จดจำได้ง่าย ชวนให้คิด สะดวกแก่การนำไปใช้ เช่น

"มักใหญ่ใฝ่สูง" "กำเร็บเสิบสาน" "ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว"
 "ไถ่กายเพราะชน คนงามเพราะแต่ง" "รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี"

และกล่าวถึงบทร้อยกรองจากหนังสือวรรณคดีและแบบเรียนต่าง ๆ เช่น หนังสือจินตามณี ว่าเป็นหนังสือที่มีคุณค่า เป็นแบบฉบับของการนำบทร้อยกรองมาใช้ในการเรียนการสอน เช่น ไม้มีวน 20 คำ

ไม้ใจแลให้ทาน	ทั้งนอกในแลใหม่ใส
ใครใคร่แลของโย	อันใดใช่แลไหลหลง
ใส่กลสะไก้ไ้	ทั้งใต้เหนือ และใหญ่ยง
ใกล้ใบแลใช่จง	ยี่สิบมีวนคือวาจา

ปัจจุบันได้มีผู้นำมาดัดแปลงให้แตกต่างกันออกไปบ้าง เช่น

ผู้ใหญ่ท่าผ้าใหม่	ให้สะไก้ไ้คล้องคอ
ไม้ใจเอาใส่ห่อ	มิหลงไหลใครขอดู
จะใคร่ลงเรือใบ	ดูน้ำใส และปลาปู
สิ่งใดอยู่ในตู้	มิใช่ผู้ใดตั้งเตียง
บ้ำใบถือโยบัว	หูคามัวมาใกล้เคียง
เล่าท่องอย่าละเสียง	ยี่สิบมีวนจำจงดี

๗๒ นายรัตพันธ์ (2519:20) ได้กล่าวถึงร้อยกรองบทที่กล่าวมานี้ว่า นักเรียนครู ร้อยละ 99 จดจำและนำไปใช้ได้รวดเร็วถูกต้อง นอกจากนี้ยังกล่าวว่า จากการทดลองสอนเนื้อหาวิชาต่าง ๆ โดยจัดทำเป็นบทร้อยกรอง ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ คือ

1. ผู้เรียนมีความสนใจในบทเรียนดีขึ้น
2. เรียนด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลิน เพราะได้ร่วมกิจกรรมโดยการอ่าน มีสีลาและจังหวะที่เร้าใจ
3. ผู้เรียนจดจำได้ง่าย เพราะมีสัมผัสคล้องจองกัน

ดังนั้น คำคล้องจองจากมูลบทบรรพกิจ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก จึงสามารถนำมา เป็นสื่อในการสอน เพื่อให้เด็กเรียนสนใจในบทเรียนได้ ตัวอย่าง เช่น

- ๐ เห็นกว้างอย่างเอื้องขำ เลื่องเดิน เหมือนอย่างนางเชิญ พระแสงสำอางข้างเคียง
- ๐ เขาสูงผ่องหงษ์ดั่งเรียง เร่งร้องซ้องเสียง สำเนียงนำฟังวังเวง
- ๐ กลางไพรไก่อชันมรรแดง ฟังเพียงเสียงเพลง ช้างจำเรียงเรียงวัง
- ๐ ยุงทองร้องกระดิ่งโห่งดัง เพียงฆ้องกลองระฆัง แตรสังข์กัณฑ์ศาลขานเสียง

(พระยาศรีสุนทรโวหาร)

คำคล้องจองจากมูลบทบรรพกิจข้างต้น นำไปประกอบการเรียนการสอนในเรื่องที่ เกี่ยวกับธรรมชาติได้ โดยการอ่านให้นักเรียนฟัง หรืออัดเสียงไว้ในเทป แล้วเปิดให้นักเรียนฟัง ในชั้นนำ ขึ้นสรุป หรือใช้แสดงเนื้อหาเพื่ออธิบายขยายละเอียดได้

ตัวอย่างบทกลอนที่ช่วยสอนคุณธรรม เรื่อง ความเมตตา กรุณาให้กับเด็ก เช่น

เราอยู่ร่วมโลกกัน	ต้องรักมันอย่างจริงใจ
คอยช่วย เหลือกันไว้	ยามเมื่อใครมีความทุกข์
คนไหน เขาร้องไห้	เราปลอบใจให้ เป็นสุข
ทกถ้มช่วยให้ลูก	ไม่ปล่อยคลุกฝุ่นบนพื้น
คนจนไร้อาหาร	เราให้ทานต่อชีพยืน
ช่วยคนและสัตว์อื่น	ให้สดชื่นคือ "เมตตา"
บุคคลที่ใจดี	มีคนรักกันทั่วหน้า
นั่นเพราะ เมตตา	ซึ่งมีค่ากว่า เงินทอง

(สุทัศน์ เทวอักษร 2526:5)

บทกลอนที่เป็นสุภาษิตของสุนทรภู่จากเรื่อง พระอภัยมณี เป็นสุภาษิตที่ใช้ประกอบการสอนเรื่องเกี่ยวกับการพูดได้ เช่น

เป็นมนุษย์สุดดีที่ลมปาก
จะได้ยากโทษทิวเพราะชีวหา
แมนพูดดีมีคน เขาเมตตา
จะพูดจาจงพิเคราะห์ให้เหมาะสม

จากตัวอย่างคำคล้องจองจากมุลบทบรรพกิจ สุภาษิต คำพังเพย ภาพย์ กลอน ที่ยกมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า เป็นสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยที่ครูสามารถนำไปประกอบการสอนได้ โดยช่วยให้เด็กสนุกสนานเพลิดเพลิน จดจำบทเรียนได้ง่ายเพราะมีสัมผัสคล้องจองกัน ทำให้นักเรียนมีความสนใจในบทเรียนยิ่งขึ้น เป็นการช่วยฝึกฝนให้เด็กเรียนรู้การใช้วรรณคดี ซึ่งเป็นการฝึกฝนตามธรรมชาติ ตลอดจนได้รับความรู้ ข้อคิด และคุณธรรม ฉะนั้นจึงมีบทบาทต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง

ภาพทศชาติ ภาพพุทธประวัติ ภาพชีวิตไทยในจิตรกรรมฝาผนัง ภาพขนบธรรมเนียมประเพณีไทย

ภาพทศชาติ ภาพพุทธประวัติ หมายถึง ภาพที่แสดงเรื่องราวของการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าในชาติต่าง ๆ ก่อนที่จะเกิดมาเป็นพระพุทธเจ้า และภาพที่แสดงประวัติของพระพุทธเจ้า

ภาพชีวิตไทยในจิตรกรรมฝาผนัง หมายถึง ภาพที่แสดงความเป็นอยู่ เครื่องแต่งกาย การแสดง และการละเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ ของคนไทยในสมัยก่อน ซึ่งวาดขึ้นตามกรรมวิธีของจิตรกรรมแบบไทย

ภาพขนบธรรมเนียมประเพณีไทย หมายถึง ภาพที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีไทยที่มีการแต่งกายแบบไทย

ภาพเหล่านี้มักเขียนบนฝาผนังภายในพระอุโบสถ วิหาร พระที่นั่งบนแผ่นดิน
บนกระดานด้วยสีฝุ่น คณะอนุกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี (2525: คำนำ)
กล่าวว่า ภาพเหล่านี้เป็นศิลปะชั้นประณีตสวยงาม แสดงความรู้สึก ชีวิตจิตใจ และความเป็น
ไทย ที่มีความอ่อนโยนละมุนละไม สร้างสรรค์สืบต่อกันมาในอดีต จนได้ลักษณะประจำชาติ
รูปแบบและลักษณะตัวภาพในงานจิตรกรรมไทย ซึ่งจิตรกรได้เนรมิตรขึ้นนั้น เป็นรูปแบบอุดมคติ
ที่แสดงออกตามความคิดค้นให้สัมพันธ์กัน เนื้อเรื่องและความสำคัญของภาพ มีลักษณะเด่นงาม
สง่าด้วยลีลาอันชดช้อย แสดงอารมณ์ ความรู้สึกต่าง ๆ ด้วยอากัปกิริยาท่าทาง และเป็นภาพ
ที่มีสีสันทันนวลอ่อนหวาน

ดังนั้น การนำภาพเหล่านี้มาเป็นสื่อการสอน จึงเป็นการเร้าความสนใจ และ
จำลองความจริงมาให้ศึกษา เพราะในภาพทุกภาพจะมีตัวชี้นำ ให้ผู้ดูแปลความหมายในสิ่งที่
เห็น (ชม ภูมิภาค ม.ป.ป.:160)

โรเบิร์ต เจ ชันยาร์ด (โรเบิร์ต เจ ชันยาร์ด ม.ป.ป.:97) ได้กล่าวถึงรูปภาพ
ว่า เหมาะสำหรับการช่วยในการสอน เพราะช่วยให้นักเรียนเห็นด้วยตา นักเรียนได้มีความรู้ได้
กว้างขวาง โดยได้พบได้เห็นโลกใหม่ในลักษณะต่าง ๆ กันจากประสาทตา รูปภาพ เป็นเสมือน
หนึ่งภาษาสากล ถ้าผู้ใดได้เห็นภาพที่ชัดเจน ก็สามารถเข้าใจความหมายได้ แม้จะไม่เข้าใจ
คำอธิบายในภาพนั้น

โสภารธรรม สุวรรณแสง และ เกื้อกุล คุปรัตน์ (โสภารธรรม สุวรรณแสง และ
เกื้อกุล คุปรัตน์ 2520:81-82) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของรูปภาพในการเรียน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. รูปภาพจำลองเอาความเป็นจริงมาให้เราศึกษารายละเอียดได้ และจะใช้เวลา
ในการศึกษาอยู่นานเท่าใดก็ได้
2. รูปภาพอาจได้รับการตัดแปลงบางอย่าง เพื่อให้ตรงกับจุดประสงค์ของการเรียน

3. รูปภาพนำเอาสิ่งที่ผู้เรียนไม่เคยพบหรือที่อยู่ห่างไกล เกี่ยวกับดินแดน ประชากร และสิ่งต่าง ๆ เข้ามาสู่ห้องเรียนได้ เช่น การเรียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ หรือภูมิศาสตร์ต่างประเทศ

4. รูปภาพช่วยให้เข้าใจในสิ่งที่อ่านสมบูรณ์ขึ้น เช่น เมื่ออ่านเรื่องอิเหนา และกล่าวถึงการแต่งกายของตัวพระและตัวนาง ซึ่งมีลักษณะแต่งกายแบบตัวละคร ภาพการแต่งกายของตัวละครพระและนาง จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจมากขึ้น

5. รูปภาพเป็นแหล่งสำหรับค้นคว้าหาความรู้ เช่น ภาพเกี่ยวกับการแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของคนในสมัยโบราณ

6. รูปภาพช่วยในการทำรายงาน

7. รูปภาพช่วยเป็นจุดรวมความสนใจของผู้เรียน เมื่อใช้ภาพประกอบการสอนแล้ว จะทำให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนการสอน มีความเข้าใจในบทเรียนและเข้าใจตรงกัน

8. เพื่อแก้ไขรอยประทับใจที่ผิดมาแต่ดั้งเดิมให้ถูกต้อง เช่น เมื่อพูดถึงสิงโตทะเล นักเรียนมักคิดว่า เหมือนสิงโตที่เป็นสัตว์เลี้ยง ถ้าได้เห็นภาพก็จะทำให้แก้ความเข้าใจผิดได้

9. รูปภาพช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน และส่งเสริมการอภิปรายร่วมกัน

10. รูปภาพช่วยในการสรุปบทเรียน

11. รูปภาพสามารถเร้าอารมณ์หรือเปลี่ยนทัศนคติของผู้เรียนได้

12. รูปภาพเปิดโอกาสให้คนดูใช้ข้อมูลได้เรื่อย ๆ

ดังนั้น ภาพทศชาติ ภาพพุทธประวัติ ภาพชีวิตไทยในจิตรกรรมฝาผนัง และ ภาพขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ซึ่งเป็นสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทย จึงเป็นสื่อที่ใช้ประกอบการสอนได้เป็นอย่างดี เพราะนอกจากจะช่วยให้นักเรียนเข้าใจในบทเรียนแล้ว ยังช่วยให้นักเรียนเข้าใจความรู้สึก ชีวิตจิตใจของความเป็นไทย เกิดความซาบซึ้งในศิลปวัฒนธรรมของชาติ และช่วยให้บรรยากาศของห้องเรียนดีขึ้น เมื่อนำภาพเหล่านี้มาจัดแสดง เป็นเรื่องราวบนป้ายนิเทศ

หุ่น

หุ่น หมายถึง รูปจำลองจากคนหรือสัตว์คล้ายตุ๊กตา ที่มีกลไกสามารถเคลื่อนไหวได้ โดยการเชิดหรือการชัก ใช้แสดงเป็นเรื่องราวได้ โดยการวาดหรือประดิษฐ์ ตกแต่งหน้าตาให้เป็นไปตามที่ต้องการ

หุ่นจึง เป็นงานศิลปะอย่างหนึ่งที่สร้างขึ้นมาจากจินตนาการของผู้สร้างโดยตรง ซึ่งจะใช้แสดง เพื่อให้ความบันเทิงแก่ผู้ดู ให้การศึกษาหรือให้ทัศนคติ (เกศินี ไชติกเสถียร ม.ป.ป.:8) หุ่นที่ดีจะต้องมีชีวิตจิตใจ สื่อความหมายได้ทั้งสีหน้า ท่าทาง อารมณ์ และบุคลิกลักษณะนิสัยใจคอ (อรพума ยุทธวงศ์ 2524:1) การแสดงละครหุ่นจึงเหมาะที่จะนำมาประกอบการสอน กล่าวคือ ใช้วัสดุทำง่าย ทำง่าย ราคาถูก แต่ให้ประสิทธิภาพสูงและอิทธิพลต่อความรู้สึกของเด็ก สร้างบรรยากาศในชั้นเรียน ให้ความบันเทิงสำหรับเด็ก ใช้ในการปลูกฝังความรู้ และสร้างทัศนคติที่ถูกต้องดีงามแก่เยาวชน สร้างความสนใจให้แก่เด็กได้กระหายใคร่รู้ ทำให้เด็กมีความเข้าใจและซาบซึ้งใน เนื้อหาที่เรียนจากบทเรียนวิชาต่าง ๆ (จาตุรงค์ อาจารย์ 2522:1-4)

การแสดงละครหุ่นช่วยให้เด็กเรียนด้วยความสนุกสนาน เป็นสุข ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของเนื้อหาวิชา และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเด็กได้ เช่น ช่วยแก้ปัญหาทางการอ่าน โดยให้นักเรียนต้องอ่านเรื่องราวและคำพูดที่จะใช้เล่นในสคริปต์ซ้ำ ๆ หลายครั้ง ก่อนจะแสดงจริง หรือแก้ปัญหาเด็กที่มีนิสัยขี้อาย โดยให้หุ่นทำเป็นไม่ได้ยิน ในกรณีที่เด็กคิดอ้างหุ่นแก้ปัญหาได้ โดยให้เด็กพูดกับหุ่น ละครหุ่นช่วยพัฒนานิสัยเกี่ยวกับการฟังของเด็กให้ดีขึ้น เพราะขณะที่ดูการแสดง เด็กต้องเงี่ยและตั้งใจฟัง และช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับ ศิลปะการเล่านิทาน การใช้ภาษา (เกศินี ไชติกเสถียร ม.ป.ป.:17)

สมพงษ์ ศิริเจริญ (สมพงษ์ ศิริเจริญ 2506:172) กล่าวว่า การใช้หุ่นประกอบการสอนมีข้อดีอย่างไม่มีนาฏการชนิดใดเหมือน และใช้ได้ดีสำหรับการแสดงที่คนจริง ๆ แสดงได้ยาก สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย เวลา ฉาก เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์น้อย ทั้งยังทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างทั่วถึง และเป็นไปตามความต้องการของนักเรียนอย่างแท้จริง

สุนันท์ บัณฑิต (สุนันท์ บัณฑิต 2527:99) ได้สรุปคุณค่าของทุนทางการศึกษา ดังนี้

1. ให้ความรู้
 2. ให้ความบันเทิง
 3. เด็กได้แสดงความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ
 4. ฝึกทักษะในการใช้มือทำงาน
 5. ฝึกในการใช้ความรู้สึก เช่น โกรธ เสียใจ ให้สัมพันธ์กับท่าทางของมนุษย์ได้
 6. ทุนช่วยเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างนิสัยที่ดีในการทำงานร่วมกัน ให้ประสบผลสำเร็จด้วยตนเอง ทำให้มีกำลังใจในการเรียนอันเป็นผลดียิ่งต่อการศึกษา
 7. ประสบการณ์ในเรื่องทุนทำให้เด็กมองสิ่งรอบ ๆ ตัวในโลกใหม่ ปฏิกริยาในเรื่องที่แสดงทำให้เกิดการเรียนรู้กับเด็ก มีผลทำให้การแสดงพฤติกรรมเป็นที่น่าสนใจ
 8. ให้ได้ประสบการณ์หลายแบบที่ไม่อาจพบได้ในชีวิตจริง เด็กจะได้เรียนรู้จากการทดลอง จากการแสดง เช่น เชิดหุ่นไปโรงพยาบาล เด็กก็จะได้เรียนรู้สภาพของโรงพยาบาล ความเศร้าโศก เหตุการณ์ต่าง ๆ ในโรงพยาบาล
- การแสดงละครทุนจะได้รับผลสำเร็จเพียงใด ขึ้นอยู่กับขั้นตอนของการวางแผน จาตุรงค์ อาจารย์ (จาตุรงค์ อาจารย์ 2522:7-8) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการวางแผนละครทุน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ครูต้องกำหนดความมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ที่ต้องการให้เด็กแสดงพฤติกรรม
- คอบสนอง
2. ครูต้องเข้าใจขอบเขตการแสดงของทุน
 3. ครูต้องรู้จักเลือกเรื่องที่จะแสดงให้เหมาะสมกับวัย และเวลา

4. ครูต้องเตรียมบทละคร

5. ควรมีการซ้อมก่อนแสดงจริง

จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่า หุ่น เป็นสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างหนึ่งซึ่งช่วยให้นักเรียนเรียนอย่างสนุกสนาน จดจำเนื้อหาวิชาได้ดี และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนวิชาต่าง ๆ ทั้งยังเป็นสื่อที่เสียค่าใช้จ่ายน้อย แต่ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึง เป็นสื่อที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การแสดงความคิดเห็น ส่งเสริมให้มีประสบการณ์ในกลุ่ม และยังเป็นสื่อในการแก้ปัญหาทางอย่างของตัวนักเรียน เช่น ซื่อาย ดิคว่าง อีกด้วย

บทบาทของสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีต่อพัฒนาการของเด็ก

นักเรียนชั้นประถมปีที่ 1 จะมีอายุระหว่าง 6-7 ปี จัดอยู่ในวัยเด็กตอนกลาง (Middle Childhood) วัยนี้วัดอยู่ในช่วงอายุ 6-13 ปี เป็นวัยที่มีพัฒนาการสำคัญมาก และจะมีความพร้อมมากขึ้น ต้องพบกับภาระการเรียนรู้ที่ยุ่งยากซับซ้อน ระเบียบวินัยกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ถ้าเด็กสามารถปรับตัว เข้ากับการเรียนและโรงเรียนได้ เด็กจะรู้สึกว่าเขาประสบความสำเร็จ เป็นการวางรากฐานทางเจตคติที่ดีที่มีต่อโรงเรียนและการเรียนให้แก่เด็ก และเป็นผลต่อการสร้างบุคลิกภาพของเด็กด้วย ซึ่งจะกล่าวถึงพัฒนาการของเด็กดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการทางด้านร่างกาย

ส่วนสูงและน้ำหนัก อัตราการเจริญเติบโตของร่างกายในระยะที่จะลดน้อยลงกว่าวัยทารกและวัยเด็กตอนต้น แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงในทางสัดส่วน ความแข็งแรง คล่องแคล่วว่องไวมากกว่า ขนาดของร่างกายของเด็กวัยนี้จะประมาณ 2:5 ของเมื่อเด็กคนนั้น เป็นผู้ใหญ่ เด็กปกติจะสูงขึ้นประมาณปีละ 5 เซนติเมตร และหนักขึ้นประมาณปีละ 2 กิโลกรัม เด็กอายุ 6 ปี จะสูงขึ้นประมาณ 2 ใน 2 เมื่อเป็นผู้ใหญ่ ในอายุ 6-9 ปี นั้น เด็กชายและเด็กหญิงจะสูงเท่า ๆ กัน แต่เด็กชายจะมีน้ำหนักมากกว่าเด็กหญิงเล็กน้อย

วัยนี้พืชน้ำนมจะ เริ่มหัก พันแท้ซี่แรกจะ เริ่มขึ้น พันแท้ซี่แรกนั้น ไม่ใช่พืชน้ำนมเหมือน พืชน้ำนม แต่เป็นพันกรามขึ้นอก เด็กหญิงจะมีฟันซี่แรกก่อนเด็กชาย เล็กน้อย กระดูกข้อมือ มีประมาณ 6-7 ชิ้น หัวใจจะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และเต้นประมาณนาทีละ 90 ครั้ง และมีขนาดใหญ่ประมาณ 4-5 เท่าของเมื่อแรกเกิด ปอดของเด็กในวัยนี้จะค่อนข้างเล็ก เมื่อเปรียบเทียบกับขนาดของร่างกาย เด็กอายุ 6-10 ปี อัตราการหายใจ (การทำงานของปอด) ประมาณ 18-25 ครั้งต่อนาที มันทสมองและระบบประสาทเจริญขึ้นถึง 90% สายตากับมือประสานงานกันได้ดีพอสมควร กล้ามเนื้อยังมีพัฒนาการไม่เท่ากัน แต่สามารถที่จะใช้กล้ามเนื้อเล็ก ๆ ได้ การใช้กล้ามเนื้อเล็กไม่ควรจะได้ทำงานที่ประณีตหรือหักโหมเกินไป เพราะอาจเป็นอันตรายต่อการได้ภายหลัง เด็กวัยนี้จึงเขียนหนังสือยังไม่ได้ดี ผูกเชือกกรองเท้ายังไม่คล่อง อุปกรณ์ที่ใช้จึงควรมีขนาดใหญ่พอควร

2. พัฒนาการทางด้านอารมณ์

เด็กต้องการความรักความอบอุ่นความปลอดภัย ความเอาใจใส่มาก ผู้อยู่ในสังคมของเด็กในวัยนี้ คือ ครูและเพื่อน เด็กจะเห็นความสำคัญของครูมาก เมื่อเข้าเรียนเด็กจะต้องปรับตัวให้เข้ากับระเบียบวินัย บทเรียน ท้องเรียน เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ เมื่อไปโรงเรียนเด็กจะรู้สึกว่ามีเหตุ ถูกทอดทิ้ง สิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ ทำให้เด็กมีความเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์มาก โดยแสดงออกมาในลักษณะพฤติกรรมต่าง ๆ โดยทำทาง หน้าตา คำพูด เด็กบางคนไม่ควบคุมความรู้สึก จึงเอาแต่ใจ ต้องการชนะ ต้องการทำอะไรให้ได้ก่อนคนอื่น เห็นแต่ตนเองและครอบครัว เมื่ออายุมากขึ้นจึงปรับตัวได้

บางคนมีอารมณ์กลับไปกลับมา เช่น บางทีร้องกรี๊ดดังทั่วบ้าน ดิพพ่อแม่ทำอะไรตามใจตัวเองโดยไม่มีเหตุผล ควบคุมตัวเองไม่ได้ เมื่อเกิดการเคร่งเครียด จะแสดงออกโดยการแกล้งทำ กัดเล็บ เกา ทำหน้าตา เคี้ยวดินสอ ถ้าเด็กมีอาการดังนี้ ต้องลดงานที่ให้เด็กทำ เด็กวัยนี้เสียงเก่ง ชอบทำจู้จี้จ้าน (เดินไปมา) เวลาแยก แต่ปฏิเสธไม่ยอมทำตามคำสั่ง ชอบคำชม ถ้าถูกตำหนิต้องหลังเหตุการณ์นั้น ๆ จึงทนได้

ไวต่อความรู้สึกของผู้ใหญ่ ชอบบังคับผู้อื่น ต้องการได้รับความรัก อิจฉาน้อง บางที
 ขู่เข็ญน้อง เล่นคนเดียวก็ได้ แต่บางทีอยากมีเพื่อนเล่น ถ้าไม่รักก็เกลียด อารมณ์เฉย ๆ
 ไม่ชอบการเล่น มักเล่นรุนแรง ชอบขู่โทสะผู้ใหญ่ ถ้าทำแล้วผู้ใหญ่โกรธจะพอใจ

3. พัฒนาการทางด้านสังคม

เด็กวัยเข้าเรียนมีการสังคมกว้างกว่าวัยเด็กตอนต้น เพราะได้รู้จักคน
 หลายประเภท เช่น ครู พ่อ แม่ พี่ น้อง ของเพื่อน ๆ และรู้จักบุคคลอื่น ๆ ภายนอกโรงเรียน
 เช่น พยาบาล ตำรวจ พ่อค้า พ่อถึงวัยเด็ก จะต้องหัดอยู่ทั้งที่บ้านและโรงเรียน เมื่ออยู่
 โรงเรียน ต้องทำตามระเบียบของโรงเรียน สุภาพ ยอมให้เพื่อนบ้าง รู้จักฟังคนอื่นพูด
 ไม่หัวเราะเยาะคนอื่น ไม่โกรธ ทำงานที่ครูมอบหมายให้โดยแบ่งงานกันยุติธรรม ไม่เอา
 เปรียบ รู้จักทำความสะอาด เป็นวัยที่เริ่มเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เด็กไม่ยอมมาโรงเรียน
 ก็ต่อเมื่อครูดุ เข้ากับเพื่อนไม่ได้ มีความคับข้องใจ มีสิ่งทำให้เด็กผิดหวัง เมื่อเด็กห่างพ่อแม่
 เด็กจะเข้าไปใกล้สังคมของเด็กมากขึ้นทุกที เริ่มมีความรู้สึกว่าจะอะไรเป็นของคน ของใคร เป็นของ
 คนอื่น บางทีก็เริ่มวิจารณ์ตัวเอง เด็กมักจะทำสิ่งที่ทุกคนเห็นด้วย เพราะไม่ต้องการให้
 ใครว่า เด็กระยะนี้ช่วยตัวเองได้บ้าง จึงไม่ชอบให้ผู้ใหญ่ดูแล เข้มงวด ระยะนี้เด็กจะผูก
 พันธ์กับครู (6-9 ปี) ครูจึงมีอิทธิพลมากต่อเด็กวัยนี้

4. พัฒนาการทางสติปัญญา

การกำหนดรู้ (Perception) เด็กวัยนี้มองเห็นความแตกต่างระหว่าง
 สิ่งของได้ แม้แต่เป็นความแตกต่างเล็ก ๆ น้อย ๆ เด็กอยากแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด
 และความสังเกตของตน รู้จักสังเกตระยะใกล้ ไกล หน้า ล่าง หลัง

มโนภาพเกี่ยวกับระยะทางและเวลา เด็กอาจเข้าใจความหมายของ
 คำหน้าหลัง และบนของตัวเด็ก แต่ยังไม่ค่อนข้างเข้าใจเรื่องระยะเวลา เด็กวัยนี้คิดแต่เรื่อง
 ปัจจุบัน เด็กจะไม่พูดถึงสิ่งที่ผ่านมาแล้วโดยใช้คำว่า เมื่อวาน เมื่อเช้า หรือเมื่อคืนก่อน
 แต่จะพูดว่าวันที่ไปดูหนัง

ความคิดสร้างสรรค์ ของเด็กวัยนี้จะเกิดจากการจับสัมผัส จับต้อง เด็กเริ่มชอบแก้ปัญหาเอง มีความสนใจในธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ชอบเอามือลูบคลำพื้นผิวของสิ่งของ เป็นการแก้ปัญหา

ระยะของความสนใจ มีความสนใจอยู่ในระยะสั้น ๆ สนใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ แต่ไม่สนใจในผลสำเร็จของกิจกรรมนั้น ๆ เด็กจะกระตือรือร้นระยะแรก แต่พอทนความสนใจจะเลิกทำ โดยไม่คิดว่างานนั้นจะสำเร็จหรือไม่

ความอยากรู้อยากเห็น มีมากกว่าวัยที่ผ่านมา เป็นวัยที่ชอบซักถามมากที่สุด ความสนใจกว้างขวางมาก สนใจในสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ สี สัน สดุดดา สนใจสัตว์เลี้ยง ภาพระบายสี การเล่นที่ใช้กำลังแขนขา เมื่ออ่านหนังสือได้ก็สนใจ อ่านนิยายเรื่อง นางฟ้า เพลง โคลง นิทาน เด็กวัยนี้ชอบเล่นแสดงบทบาท (acting) เด็กชายจะเลียนแบบจากวิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนต์ ชอบเล่นใช้กำลัง ส่วนเด็กหญิงชอบเล่นกิจกรรมบ้านเรือน แต่งตัว

การอ่าน เด็กที่ยังอ่านไม่คล่องมักชอบหนังสือการ์ตูน โดยปกติเด็กที่ฉลาดมาก ชอบอ่านหนังสือเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และชีวประวัติ เด็กหญิงที่ฉลาดมาก จะไม่ชอบนวนิยายที่เกี่ยวกับอารมณ์มากนัก เด็กอายุ 6 ขวบ จะมีความเข้าใจสัญลักษณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น ตัวเลข ตัวหนังสือ (สมประสงค์ ปิ่นจินดา 2517:118-129)

ที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ของเด็กชั้นประถมปีที่ 1 ซึ่งครูสามารถที่จะ เสริมสร้างพัฒนาการเหล่านี้ให้ดียิ่งขึ้น โดยการนำสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทย เข้ามามีบทบาทต่อพัฒนาการเหล่านั้นของเด็ก ดังที่ ฆะอบ ไปษะกฤษณะ (2522:79) กล่าวว่า "การละเล่นต่าง ๆ ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกาย ปัญหา อารมณ์และสังคม" ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ เลขา ปิยะอัจฉริยะ (2524:47) ที่กล่าวว่า "การเล่นมีบทบาทและอิทธิพลอย่างมากมายต่อการเจริญเติบโตทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมของเด็ก ทั้งนี้เพราะการเล่นเป็นวิธีการหรือทางที่เด็กจะสร้างประสบการณ์ให้กับตนเอง เมื่อเรียนรู้และรับรู้สิ่งแวดล้อม และสิ่งซึ่งไม่มีใครสอนเขาได้"

และการเล่นเป็นวิธีการ หรือทางที่เด็กจะช่วยให้ตนเองสามารถปรับตัวและเปลี่ยนแปลง
 ความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ตรงกับความเป็นจริงรอบ ๆ ตัว" นอกจากนี้
 เพลงกล่อมเด็ก และเพลงไทย ยังสามารถสร้างเสริมพัฒนาการเด็กในทุกด้าน เพราะนอก
 จากจะทำให้เด็กเกิดความสุขสนาน และได้รับความรู้แล้ว ยังเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียด
 ทางอารมณ์ และได้รับประโยชน์ทางอ้อม คือ เกิดความซาบซึ้งในรสไพเราะของดนตรี
 รู้จังหวะการร้อง ได้ทำท่าประกอบ ซึ่งเป็นการฝึกการเคลื่อนไหวให้เข้าจังหวะ เป็นการ
 ส่งเสริมบุคลิกภาพของเด็กให้มีพัฒนาการขึ้น (ประคอง สุทธิสาร 2527:128-129) สำหรับ
 นิทานชาดก นิทานพื้นบ้าน คำคล้องจองจากมูลบทบรรพกิจ สุภาษิต คำพังเพย ภาพ
 กลอน ภาพทศชาติ ภาพพุทธประวัติ ภาพชีวิตไทยในจิตรกรรมฝาผนัง และหุ่น ซึ่งเป็นสื่อ
 ที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทย ที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการ
 สอนได้อย่างดี และช่วยเสริมสร้างพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์และสังคม สติปัญญาได้
 เช่นเดียวกัน ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงบทบาทของสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยต่อไปตามลำดับ
 ดังนี้

บทบาทของสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงในตอนแรกนี้คือ บทบาท
 ของเพลงกล่อมเด็ก ซึ่งมีกำเนิดขึ้นในอดีตกาล และถ่ายทอดกันมานานจนยากแก่การค้นหา
 เป็นเพลงที่มีความประณีต อ่อนโยน เหมาะสำหรับเด็ก ดังเช่นเพลงนกกาทูว่า ซึ่งมีเนื้อร้อง
 ดังนี้

“เจ้ากาเหว่าเอ๋ยไซ้ให้แม่กาหัด	แม่มากก็หลงรักนึกว่าลูกในอุทร
คาบข้าวมาเพื่อ คาบเหยื่อมาบ่อน	บึกทางเจ้ายังอ่อน เติ้งจะสอนบิน
พาลูกเที่ยวหากินฝั่งแม่น้ำคง	เห็นกึ่ง เห็นกึ่ง เห็นทอยตะพั้งแมงดา
เห็นแล้วเจ้าโผมา ขาเกาะต้นทว่า แม่ไฟธืทอง”	

ถ้าประสบการณ์ที่เด็กได้รับประสบผลสำเร็จ มีความสุข เด็กก็จะเป็นผู้ที่เข้าสังคมได้ดี สามารถปรับตัวกับผู้อื่นได้ดี และมีเจตคติที่ดีกับผู้อื่น

สำหรับ เพลงไทยที่สามารถสร้างเสริมพัฒนาการเด็กได้ทั้งด้านอารมณ์ สังคม และสติปัญญาได้เช่นเดียวกับ เพลงกล่อมเด็ก เช่น ถ้าครูนำ เพลงไทย ชื่อ "เพลงจีนขวัญอ่อน" ไปให้นักเรียนฟังและร้องประกอบเรื่อง การรักษาความสะอาดและความสวยงามตาม ธรรมชาติ เด็กจะได้รับความรู้เรื่องธรรมชาติจากบทเพลง ซึ่งมีเนื้อร้องดังนี้

ฉันชอบตื่นแต่เช้าเฝ้าดูแสง	ตะวันแดงจับฟ้าเวลาสว่าง
เหล่านกกาหากินบินรอบทาง	หยาดน้ำค้างซึ่งขาวดูพรราวตา
ดอกไม้แย้มกลีบแฉล้มงามน่ารัก	แมลงชวักไขว่่วนเที่ยวค้นหา
น้ำหวานดูดสุดเกสรโอบร้อนรา	ช่างชื่นตาชื่นใจกระไรเลย

จากบทเพลงซึ่งบรรยายธรรมชาติยามอรุณรุ่ง ช่วยให้เด็กเข้าใจธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมรอบตัวเสมือนหนึ่งได้เห็นของจริง พร้อมกันนั้น เด็กก็ได้ยินทำนองเพลงซึ่ง บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีไทย อันมีลีลาอ่อนช้อย นุ่มนวลไปด้วย และเมื่อเด็ก ๆ ได้ทำท่า ประกอบบทเพลง เป็นหมู่หรือกลุ่ม โดยแสดงเป็นดอกไม้ แมลง นก ประกอบบทเพลง เด็ก ๆ ก็จะได้เคลื่อนไหวร่างกายไปตามบทเพลงอย่างสนุกสนานเบิกบานแจ่มชื่น ทำให้เด็ก ได้พัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา พร้อม ๆ กัน

จากที่ได้กล่าวมา ย่อมแสดงให้เห็นแล้วว่า เพลงกล่อมเด็กและเพลงไทยเป็น สื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีบทบาทต่อพัฒนาการเด็ก

ส่วนนิทานพื้นบ้านและนิทานชาดกนั้น เป็นสิ่งที่สนองความต้องการของเด็กในวัยนี้ เป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็น สนใจสิ่งแปลกใหม่ ๆ ชอบซักถาม รัญจวน อินทรกำแหง (2517:41) กล่าวว่า เด็กชั้นประถมศึกษาชอบนิทาน นิยาย ทั้งพื้นบ้าน และนิทานตำนาน เช่น ศรีธนูไชย ท้าวแสนปม เป็นต้น ทั้งนี้เพราะนิทานเป็นทางออก ทางใจ และทำให้เด็กสุขใจ (ศิริพร รุติฐาน 2523:36) การฟังนิทานนอกจากจะได้

ความรู้จากเรื่องราวอันเป็นการสร้างเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาแล้ว นิทานยังช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางอารมณ์ด้วย ดังที่ ศิริภาณุจน์ โกลุม (2520:28) กล่าวว่า การเล่านิทานให้เด็กฟังเป็นการสร้างเสริมพัฒนาการทางอารมณ์แก่เด็ก คือ

1. ช่วยให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น มีที่พึ่งทางใจ รู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เพราะขณะที่เด็กฟังนิทาน เด็กมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
2. ทำให้เด็กเกิดจินตนาการจากเรื่องที่ฟัง เช่น เรื่องนางฟ้า เรื่องสัตว์ต่าง ๆ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ
3. ช่วยให้เด็กได้รู้จักโลกจากแง่มุมเล็ก ๆ น้อย ๆ จากนิทานที่ได้ฟัง
4. การฟังนิทานทำให้เด็กได้พักผ่อน คลายความตึงเครียด ได้รับความเพลิดเพลิน ความสดชื่น และความรู้จากเรื่องราวที่ได้ฟังจะฝังใจเด็ก ทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อโลก และชีวิต

ซึ่งความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับความเห็นของ ศ.ศุภนิมิตร(2522:29) กล่าวว่า นิทานช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางอารมณ์ รู้จักควบคุมอารมณ์ หรือมีความรัก โกรธเกลียด ตามวิสัยมนุษย์ที่ปกติและสมบูรณ์ ช่วยส่งเสริมความคิด ช่วยให้เด็กมีจินตนาการ และ จิระประภา บุญนิคย์ (2526:22) ได้แสดงความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า นิทานนอกจากจะส่งเสริมพัฒนาการทางด้านอารมณ์ของเด็ก ยังเป็นสิ่งที่สนับสนุนทางด้านสังคมอีกด้วย

จึงสรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านและนิทานชาดก เป็นสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยที่ช่วยเสริมสร้างพัฒนาการให้กับเด็กทั้งด้านสังคม อารมณ์ และสติปัญญา

สื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยอีกประเภทหนึ่งที่เสริมสร้างพัฒนาการให้กับเด็กทุกวัยได้ คือ การละเล่นพื้นบ้านและของเล่นไทยพื้นบ้าน ซึ่งมีหลายชนิดแตกต่างกันไปแต่ละท้องถิ่น เด็กเล็ก มีการละเล่น เป่ากบ แมงมุมขมข้มหลังคา ตบแพะ จ้ำจี้ โยกเยก เด็กโต มีการละเล่นที่ใช้กำลังกาย ไหวพริบมากขึ้น เช่น ขี่ม้าก้านกล้วย ตาเขย่ง ร้อนรูป

การละเล่นบางชนิดต้องใช้อุปกรณ์ประกอบการเล่น ซึ่งเป็นวัสดุรอบ ๆ ตัว หาง่ายในท้องถิ่น เช่น เม็ดมะขาม ลูกหมากพวง ก้านกล้วย ก้อนหิน ฯลฯ บางอย่างเป็นของเล่นที่ประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อเล่นโดยตรง เช่น ตุ๊กตาดินปั้น หม้อข้าวหม้อแกง เป็นต้น

สุนน อมรวิวัฒน์ (2527:60-61) กล่าวถึงของเล่นไทยพื้นบ้านว่า เป็นสิ่งสำคัญสำหรับพัฒนาการเด็ก เพราะร่างกายได้เคลื่อนไหว จิตใจสัมผัสกับธรรมชาติ ทุ่งนาป่าเขา ต้นไม้ใบหญ้า ด้านสังคมทำให้สามารถปรับตัว เข้ากับเพื่อนได้ เพราะต้องเล่นกันเป็นกลุ่ม อารมณ์ก็ได้แสดงออกเต็มที่ และยิ่งกว่านั้นได้ใกล้ชิดพ่อแม่แม่มาก และจากการวิเคราะห์คุณค่าของการละเล่นของเด็กไทย โดยพะออบ โปษะภุชณะ และคณะ (2522:79-81) ได้วิเคราะห์คุณค่าของการละเล่นพื้นบ้านไว้ว่า เป็นการละเล่นที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกาย ปัญญา อารมณ์ สังคม โดยพิจารณาจากการละเล่นของเด็กในขณะที่เล่น เช่น การเล่น "เด็กเอ๋ยพวย" ใช้ผู้เล่นไม่จำกัดจำนวน สมมุติว่าอยู่ในเรือ มีเด็กคนหนึ่งนั่งพวยเรือ เป็นคนพวย ก็ทำท่าเลียนแบบคนพวยเรือจริง ๆ คนที่นั่งข้างหน้าก็โยกตัวเป็นจังหวะร้องเพลง "เด็กเอ๋ยพวย" พอถึงวรรคที่ว่า "ยกด้ามพวย ดีห้วนนายดั่งโป๊ก" คนพวยก็จะลุกขึ้นเขกหัวคนอื่น ๆ มีการหลยเป็นฉับวัน เพื่อมิให้ถูกเขกหัว ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย พร้อมกันนั้นเด็กที่ได้สนุกสนานเพลิดเพลิน ช่วยให้อารมณ์ชื่นบาน แจ่มใส และการที่เด็กได้เล่นกันอยู่หลาย ๆ คน เป็นการปรับตัวให้เข้ากับสังคม

การละเล่นพื้นบ้านอีกหลายอย่างที่เสริมสร้างพัฒนาการทางสติปัญญา เช่น ฝึกไหวพริบ ฝึกสมอง ฝึกความจำ ฝึกสายตา ฝึกความสังเกตและเชาวน์ปัญญา เช่น การละเล่นมอญซ่อนผ้า ต้องมีไหวพริบว่า จะทิ้งผ้าที่ใคร แล้วทำเป็นไม่สนใจ ผู้ล้อมวงต้องพยายามจับสังเกตว่าคนจะเป็นผู้ถูกซ่อนหรือไม่ การเล่นทายต่อใบสน ผู้ทายต้องอาศัยความช่างสังเกตดูรอบต่อข้อของใบสน การเล่นซ่อนหา เป็นการฝึกสังเกตประสาท ผู้ที่ปิดตาต้องสังเกตทิศทางจากเสียงของผู้ซ่อน จึงจะรู้ว่า ผู้ซ่อนอยู่ในบริเวณใดบ้าง การละเล่นบางอย่างฝึกการเจรจาโต้ตอบกัน เป็นการฝึกทักษะในการใช้ภาษา เช่น งูกินหาง แม่นาคพระโขนง มะลิลอกล็อกแก๊ก เขย่ง กิ่งกอย ฯลฯ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การละเล่นและของเล่นไทยพื้นบ้าน เป็นสื่อที่เน้น ศิลปวัฒนธรรมไทย ที่มีบทบาทต่อการพัฒนาเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา นับเป็นของเล่นและการเล่นที่มีคุณค่าที่สมควรอนุรักษ์ไว้อย่างยิ่ง

สื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นสื่อที่ประหยัด และเป็นสื่อที่เด็กชอบมาก คือ คำคล้องจองจากมูลบทบรรพกิจ สุภาษิต คำพังเพย กาพย์ กลอน ซึ่งมีลักษณะสัมผัสที่ช่วยให้จดจำ และมีจังหวะสนุกสนาน เช่น คำกลอนที่ว่า

ฝนตกพรำพรำ	แม่ดำกางร่ม
แกเดินก้มก้ม	อยู่ข้างกำแพง
ประเดี้ยวแดดออก	แกบอกพ่อแดง
ฉันไม่มีแรง	ทุบร่มให้ตี

(ระปะนีย์ นาคทรพร)

หรือคำคล้องจองจากมูลบทบรรพกิจ ที่ว่า

๐ ภูมราทารุณสุนทร	ไว้หวังสั่งสอน	เด็กอ่อนอัน เข้าว เล่าเรียน
๐ ก ข ก กา ว่า เวียน	หนูน้อยค่อยเพียร	อ่านเขียนผสมกม เกย
๐ ระวังด้วงลัวครุฑเอ๋ย	ไม้เรียวเจียวทวย	ดูเคยเข็ดหลาบขวาวเขรียว
๐ หันทวดปวดแสบแปลบเสียว	หยิกซ้ำซ้ำ เขียว	อย่าเที่ยวเล่นหลงจงจำ

(พระยาศรีสุนทรโวหาร)

ในการนำคำคล้องจองจากมูลบทบรรพกิจ สุภาษิต คำพังเพย กาพย์ กลอน มาประกอบการเรียนการสอนนั้น เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านสติปัญญาให้แก่เด็ก โดยช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางด้านภาษาแก่เด็ก ช่วยให้เด็กใช้ภาษาได้ดี ใช้ถ้อยคำได้ถูกต้อง

ชัดเจน สามารถใช้ระดับเสียงแสดงออกซึ่งความรู้สึกได้ตรงความหมาย เช่น ประหลาดใจ ตีใจ กลัว ตกใจ เสียใจ และเพิ่มพูนความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้แก่เด็ก ช่วยให้เด็ก ได้เรียนรู้การใช้วรรคตอน และคำศัพท์มากขึ้น ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางด้านจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ทั้งยังฝึกฝนให้เด็กเป็นคนช่างสังเกต (จิระประภา บุญยนิติกัย 2522: 75)

ความรักในการฟังดนตรี นิทาน และบทร้อยกรอง มีอยู่ในตัวเด็กโดยธรรมชาติ ดังนั้น ถ้าเด็กได้ทำเสียงหรือท่าทางให้เข้ากับจังหวะ เด็กจะมีความสนใจและความสุข เป็นการเสริมสร้างพัฒนาการทางอารมณ์ ยิ่งถ้าเด็กได้ทำเสียงหรือท่าทางให้เข้าจังหวะ พร้อมกับเพื่อน ๆ ยิ่งเป็นการเพิ่มความสุข ทั้งยังเป็นการสร้างเสริมสัมพันธภาพกับเพื่อน อีกด้วย

ดังนั้น คำคล้องจองจากมูลบทบรรพกิจ สุภาสิต คำพังเพย ภาพยนตร์ กลอน เป็นสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยที่เสริมสร้างพัฒนาการให้แก่เด็ก ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ทั้งยังเป็นสื่อที่หาง่าย ใช้ได้ทุกโอกาส ทุกบทเรียนอีกด้วย

สื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยที่ผู้วิจัยกล่าวมานั้น ล้วนเป็นถ้อยคำทำนอง เสียงสัมผัส คล้องจอง ยังมีสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งใช้สร้างเสริมพัฒนาการแก่เด็ก ได้โดยใช้ประสาทตา ได้แก่ ภาพทศชาติ ภาพพุทธประวัติ ภาพชีวิตไทยในจิตรกรรมฝาผนัง ภาพขนบธรรมเนียมประเพณี อันเป็นตัวแทนสื่อความหมายให้ทราบถึงเรื่องราว เหตุการณ์ คติความเชื่อ สภาพความเป็นอยู่ในยุคสมัยต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะให้ความรู้ ความเพลิดเพลินแล้วยังเป็นการเสริมสร้างพัฒนาการด้านการสร้างสรรค์ ด้านสุนทรียภาพ และด้านการรับรู้อีกด้วย วิรุญ ตั้งเจริญ (วิรุญ ตั้งเจริญ 2526: 50-51) กล่าวว่า สมรรถภาพทางด้าน การรับรู้เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในตัวเด็ก ในอันที่จะ เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ดี การรับรู้ที่มีสมรรถภาพย่อมเกี่ยวข้องกับประสาทสัมผัสโดยตรง และคุณภาพของประสาทสัมผัส จะพร้อมด้วยการรับรู้รูปแบบ การรับรู้ทางคุณค่า และการคิดวิเคราะห์ เมื่อเด็กรับรู้สะสม ประสบการณ์ และการเรียนรู้แล้ว เด็กจะต้องปรับปรุงพฤติกรรมต่าง ๆ และปรับอารมณ์อีกด้วย

และยังกล่าวถึงสุนทรียภาพ หรือประสิทธิภาพในการรับรู้ความงาม ความเหมาะสม ความ เป็นเอกภาพของสรรพสิ่งว่ามีผลต่อการสร้างสรรค์ความงามในศิลปะ การซาบซึ้งความ งามในศิลปะ จะมีผลต่อการซาบซึ้งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย

จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นว่า ภาพทศชาติ ภาพพุทธประวัติ ภาพชีวิตไทยใน จิตรกรรมฝาผนัง ภาพขนบธรรมเนียมประเพณีไทย เป็นสื่อที่ช่วยสร้างเสริมพัฒนาการทาง ด้านสติปัญญา โดยการรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ จากภาพ ซึ่งก่อให้เกิดความคิดวิเคราะห์ใน เรื่องต่าง ๆ และการพัฒนาการด้านการสร้างสรรค์ ตลอดจนการเสริมสร้างพัฒนาการ ทางอารมณ์ ซึ่งเกิดจากความสุขความเพลิดเพลินจากการดูภาพเหล่านี้

สื่อที่เน้นศิลปะวัฒนธรรมไทยอันดีสุดท้ายที่ผู้วิจัยจะขอกกล่าวถึง เป็นสิ่งที่เด็กชอบ และให้ความสนใจมาก คือ หุ่น การประดิษฐ์หุ่นให้เป็นสื่อที่เน้นศิลปะวัฒนธรรมไทยนั้น สามารถประดิษฐ์ได้หลายแบบตามวิธีการประดิษฐ์หุ่นทั่วไป เพียงแต่วาดหน้าตา และประดิษฐ์ เครื่องแต่งกายให้เป็นแบบไทย เช่น ประดิษฐ์เป็นหุ่นนิ้วมือ หุ่นถุง หุ่นมือ หุ่นกระบอก หุ่นเหล่านี้สามารถนำมาเป็นสื่อในการเล่านิทาน หรือเรื่องราวต่าง ๆ ได้ หุ่นสามารถช่วย เสริมสร้างพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กได้ โดยการได้ยินได้ฟัง เรื่องราวต่าง ๆ จากการ แสดง หรือใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบเครื่องแต่งกาย การประดิษฐ์และตกแต่งหุ่น ซึ่ง สมพงษ์ ศิริเจริญ (2506:135) กล่าวว่า ถ้าเด็กได้มีโอกาสประดิษฐ์หุ่น หรือเชิดหุ่น จะเป็นการสนองความต้องการ และเสริมสร้างทักษะการเคลื่อนไหวนิ้วมือ จึงเป็นการเสริม สร้างพัฒนาการทางด้านร่างกาย ส่วนจิระประภา นุญนิตย์ (2522:8) กล่าวว่า การเล่น กับหุ่นช่วยลดความคับข้องใจ บางครั้งก็ได้ถ่ายทอดความกลัว และแสดงออกถึงลักษณะนิสัย ของตนเอง ทำให้เด็กเกิดความพึงพอใจและแน่ใจยิ่งขึ้น นับเป็นการเสริมสร้างพัฒนาการทาง อารมณ์ สำหรับการพัฒนาการทางด้านสังคมของเด็กกับหุ่นนั้น อรุณา มุทรวงศ์ (2527:580) กล่าวว่า การแสดงละครหุ่น เป็นกลุ่ม เป็นการฝึกให้เด็กทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้ประโยชน์ใน การฝึกฝนความรู้ด้านต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของการแสดงละครหุ่น เช่น เชิดหุ่น พากย์หุ่น ระบายสีหุ่น เป็นต้น และได้หัดรับผิดชอบติดต่อกับผู้อื่น ได้เรียนรู้เกี่ยวกับตัวเอง และการอยู่ ร่วมกับผู้อื่น

ด้วยเหตุดังกล่าว ทู๋นจึง เป็นสื่อที่ เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยที่สร้าง เสริมพัฒนาการให้
เด็กได้อย่างกว้างขวาง และ เป็นสิ่งที่เด็กนิยมไม่เสื่อมคลาย

บทบาทของสื่อที่ เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีต่อการ เสริมสร้าง เจตคติ

"เจตคติ" เป็นคำซึ่งได้กำหนดขึ้นมาใหม่ แต่เดิมใช้คำว่า "ทัศนคติ" ซึ่งเป็น
ศัพท์บัญญัติทางการศึกษา ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Attitude หมายถึง ท่าที ความรู้สึกของ
คน ซึ่งเป็นอำนาจหรือแรงขับอย่างหนึ่งที่แฝงอยู่ในจิตใจมนุษย์ และพร้อมที่จะกระทำอย่างใด
อย่างหนึ่ง (กระทรวงศึกษาธิการ 2499:16) นอกจากนี้ มีผู้ให้ความหมายของเจตคติไว้
ต่าง ๆ กัน ดังนี้

กู๊ด (Good 1959:48) ได้ให้คำจำกัดความว่า เจตคติคือ ความพร้อมที่จะแสดง
ออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ที่จะ เป็นการสนับสนุนหรือต่อต้านสถานการณ์บางอย่าง หรือ
ต่อต้านบุคคลหรือสิ่งอื่น ๆ

ฮิลการ์ด (Hilgard 1962:214) กล่าวว่า เจตคติ คือ พฤติกรรมหรือความรู้สึก
ที่เกิดขึ้นครั้งแรกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่ง เป็นความคิดหรือความรู้สึกในทาง เข้าหาหรือออกห่าง
และความคิดหรือความรู้สึกนี้จะ เป็นความพร้อมที่จะตอบสนองในครั้งต่อ ๆ ไป โดยมีแนวโน้ม
ที่จะตอบสนองในลักษณะเดิม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2518:3) ได้ให้ความหมายของ
เจตคติโดยมุ่งถึงพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างชัดเจนว่า เจตคติคือ ความรู้สึกที่แสดงออกอย่าง
มั่นคงต่อบุคคลหรือสถานการณ์ใด ๆ ซึ่งอาจเป็นไปในทางที่ดี (Positive) ชัดแย้ง
(Negative) หรือเป็นกลาง (Neutral) ก็ได้ ซึ่งการแสดงออกนี้เป็นผลของการรับรู้
เกี่ยวกับลักษณะที่ดีหรือเลวของบุคคลหรือสถานการณ์นั้น

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2524:177) กล่าวว่า เจตคติเป็นกิริยาท่าทีที่แสดง
ออกของคนเรที่มีต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ เช่น วัสดุ เหตุการณ์ หรือบุคคล การวัดเจตคติจะต้อง
พิจารณาท่าที หรือการตอบสนองหลายด้านหลายประการร่วมกันเป็นส่วนรวม

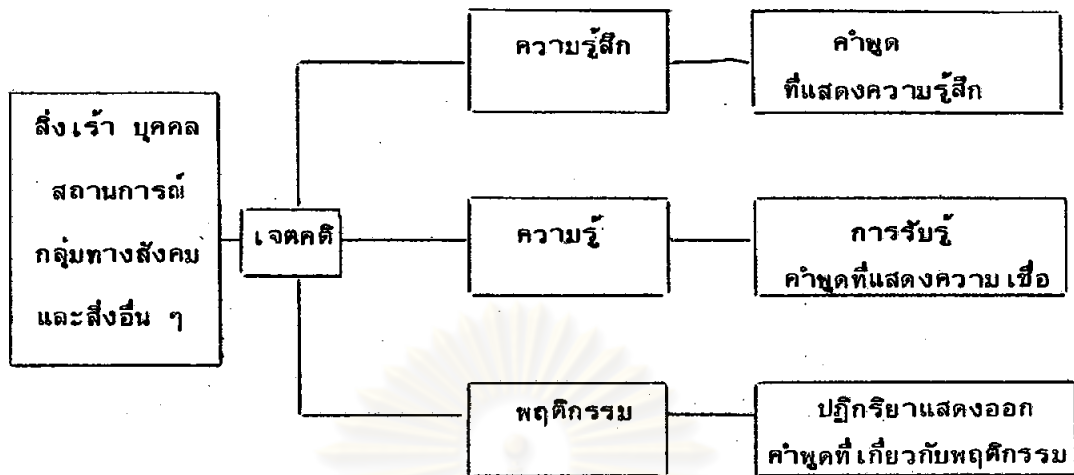
นอกจากที่กล่าวมานี้ ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า เจตคติไว้อีกหลายคน ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า เจตคติคือ สภาพความร้อนของจิตใจ หรือระดับความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อบุคคล สิ่งของหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ในทางชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือคัดค้าน ซึ่งเกิดจาก ประสบการณ์หรือการเรียนรู้ และจะแสดงออกในรูปของพฤติกรรมต่าง ๆ

โทรแอนดิส (Triandis 1971:3) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบพื้นฐานของการเกิดเจตคติไว้ ๓ ประการ คือ

1. องค์ประกอบทางด้านพุทธิปัญญา (Cognitive Component) เป็นการตอบสนองของบุคคล การรับรู้และวินิจฉัยข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับ ทำให้เกิดเจตคติซึ่งแสดงออกในแนวคิดที่ว่าอะไรถูกหรืออะไรผิด
2. องค์ประกอบทางด้านท่าทีความรู้สึก (Affective Component) เป็นลักษณะของอารมณ์ของบุคคลที่คล้อยตามความคิด ถ้าบุคคลมีความคิดในทางที่ดีต่อสิ่งใด ก็จะมี ความรู้สึกดีต่อสิ่งนั้น เจตคติจะแสดงออกในรูปของความชอบ ไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจ
3. องค์ประกอบทางด้านการปฏิบัติ (Behavioral Component) คือ ความพร้อมที่จะกระทำ เป็นผลเนื่องมาจากความคิด และความรู้สึกซึ่งจะแสดงออกมาในรูปของการยอมรับ และปฏิเสธ

นอกจากนี้ โทรแอนดิส (Triandis 1971:3) ได้แสดงองค์ประกอบของเจตคติไว้ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากรายงานการวิจัยของ นวลละออ สุภาพผล (2527:29-30) ได้อธิบายถึงสาเหตุการเกิดเจตคติ 5 ประการ ดังนี้

1. จากประสบการณ์ บุคคลย่อมมีประสบการณ์ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดแตกต่างกัน ประสบการณ์ที่ดีย่อมทำให้บุคคลเกิดเจตคติที่ดี และมีความโน้มเอียงที่จะเข้าหาสิ่งนั้น ในทางตรงกันข้ามประสบการณ์ที่ไม่ดี เช่น ทำให้เกิดความกลัว ความวิตกกังวล หรือความรู้สึกถูกขู่เข็ญ ก็จะทำให้เกิดเจตคติที่ไม่ดี และบุคคลก็จะพยายามหลีกเลี่ยงจากสิ่งนั้น

2. การเรียนรู้ เปิดการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ระยะแรก ๆ ของชีวิต เช่น เด็กที่ถูกเลี้ยงดูมาในครอบครัวที่นิยมชมชอบในสิ่งใดก็จะเกิดเจตคติในสิ่งนั้น ไปด้วย

3. การรับเจตคติของผู้อื่น เป็นการรับเจตคติที่มีอยู่แล้วของผู้อื่น เช่น ลูกรับเจตคติทางด้านศาสนา ระเบียบประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิตจากพ่อแม่ เป็นต้น

4. สื่อมวลชน การให้ข้อมูลต่าง ๆ ของสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการสร้างเจตคติของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นเจตคติทางด้านดีหรือขัดแย้งก็ตาม

5. บุคลิกภาพ บุคคลแต่ละคนไม่ใช่จะรับเจตคติของกลุ่มมา มีอิทธิพลต่อเจตคติของเขาอย่างสิ้นเชิง แต่ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพด้วย บุคคลที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว เจ้าระเบียบ คือ ความคิดของคนเป็นใหญ่ มักรับเจตคติของกลุ่มมาเพียงเล็กน้อย

สาเหตุการเกิดเจตคติทั้ง 5 ประการนี้ จะทำให้เกิดได้ทั้ง เจตคติดีหรือไม่ดีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด เจตคติที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นทางด้านดีหรือขัดแย้ง สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยการเรียนรู้และการสร้างประสบการณ์ใหม่ ซึ่งบางครั้งอาจต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรที่จะ เปลี่ยนแปลง เจตคติที่มีอยู่เดิม

จากที่ได้กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า เจตคติเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาได้ และเจตคติสามารถจะเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าสภาพแวดล้อมและเหตุการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป หรือมีการได้รับข้อมูลใหม่มากขึ้น เช่น การได้รับประสบการณ์และการเรียนรู้มากขึ้น

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงนำสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทย อันเป็นสื่อการสอนมาใช้ประกอบการเรียนการสอนอย่างกว้างขวางทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนการจัดบรรยากาศภายในห้องเรียน จัดป้ายนิเทศ เพื่อสร้างประสบการณ์และการเรียนรู้ใหม่ขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทดลองสอนด้วยสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยแก่เด็กชั้นประถมศึกษา ยังไม่มีผู้วิจัยโดยตรง แต่ได้มีการทดลองสอนเกี่ยวกับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ในปี พ.ศ. 2523 โดยภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตกลางประสานมิตร ได้มีโครงการวิจัยเชิงทดลองเกี่ยวกับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เยาวชนชั้น มัธยมศึกษา เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยทำการวิจัยทุกภาคในประเทศไทย ได้ให้อุบลวรรณ ภวภานันท์ ชนิตา วิทยุณีเกียรติ วรณี ศิวกุล รุติมา ช่างไม้ และจุไร รังสิกรรพุม ซึ่งเป็นนิสิตระดับปริญญาโทมาปฏิบัติ แยกย้ายกันไปทำการทดลองตามจังหวัดต่าง ๆ เรียงตามลำดับชื่อนิสิต คือนครราชสีมา เชียงใหม่ นครปฐม ราชบุรี พระนครศรีอยุธยา การวิจัยครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองเป็นนักเรียนที่สุ่มจากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2523

จำนวนจังหวัดละ 60 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม กลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม ๆ ละ 20 คน ทั้งนี้ให้แต่ละกลุ่มได้รับวิธีการที่แตกต่างกัน ซึ่งมีนิทานพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก เพลงพื้นบ้าน การละเล่น และวัฒนธรรมไทยอันอยู่ในเนื้อหาด้วย ผลการวิจัยทั้ง 5 จังหวัด ดังกล่าวปรากฏว่า กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียน และวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ความเข้าใจและทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่ากลุ่มควบคุม และกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ความเข้าใจและทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ต่อมาปี พ.ศ. 2527 นवलละออ สุภาพผล ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การทดลองสอนการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" เพื่อเปรียบเทียบผลของการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยกลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาปีที่ 1 วิทยาลัยครูจันทบุรี จำนวน 60 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า ผลจากการทดลองสอนทำให้กลุ่มทดลองมีความรู้และเจตคติเพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และได้เสนอแนะว่า ควรปลูกฝังค่านิยมด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยจัดเป็นวิชาพื้นฐานไว้ในหลักสูตร

ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสอนวัฒนธรรมไทย ได้แก่ โครงการวิจัยเรื่อง "รูปแบบหลักสูตรระยะสั้น และการจัดกิจกรรมบูรณาการเพื่อการสอนภาษาไทย และวัฒนธรรมไทยแก่นักเรียนไทยในลอสแอนเจลิส สหรัฐอเมริกา" ซึ่งวิจัยโดย สมณ อมรวิวัฒน์ และคณะ (2527) ซึ่งนำไปทดลองใช้กับนักเรียนไทย ณ วัดไทย ลอสแอนเจลิส จำนวน 58 คน ระหว่างหยุดภาคฤดูร้อน เพื่อวัดเจตคติเกี่ยวกับภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยก่อนสอนและหลังสอน กับนักเรียน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มสูง กลุ่มกลาง และกลุ่มต้น ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนกลุ่มสูงมีเจตคติไปในทางบวกต่อภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย กลุ่มกลางลดเจตคติทางลบลง และกลุ่มต้นมีเจตคติในทางบวกต่อภาษาและวัฒนธรรมไทย จึงสรุปได้ว่า หลังการสอนนักเรียนทุกกลุ่มมีเจตคติไปในทางบวกต่อภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทย ได้แก่ งานวิจัยของ กุหลาบ มัลลิกะมาส (2509) ซึ่งได้ศึกษารวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับการละเล่นของเด็ก บทกลอน บทเพลงเด็ก เพลงประกอบการเล่นของเด็ก และนิทานพื้นบ้าน เป็นวิทยานิพนธ์ ชื่อ "คติชาวบ้าน" ซึ่งเป็นคติชนวิทยาของท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยกล่าวถึงคุณค่าของการละเล่นพื้นบ้าน บทเพลงเด็ก เพลงประกอบการเล่น เพลงกล่อมเด็ก และนิทานไว้ว่าเป็นสิ่งที่ทำให้เด็กสนุกสนาน เพลิดเพลิน และมีประโยชน์ในการอบรมสั่งสอน กล่อม-เกล้าจิตใจเด็ก

ในปี พ.ศ. 2516 จารุณี กองพลพรหม ได้วิจัยเรื่อง "คุณค่าของคติชนวิทยาหมู่บ้านเมืองเก่า" อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพื่อวิเคราะห์คุณค่า เพลงกล่อมเด็ก เพลงหยอกเด็ก สุภาษิต คำสอน และนิทานพื้นบ้าน ผลปรากฏว่า คติชนวิทยาหมู่บ้านเมืองเก่า มีคุณค่าทางด้านปรัชญา ด้านสุนทรีย และด้านจริยศาสตร์ และเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอน เด็ก เช่นกัน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 เขาวเรศ สิริเกียรติ ได้ทำวิจัยเรื่อง "เพลงกล่อมเด็กของไทย" เพื่อศึกษาวิเคราะห์ต้นตอลักษณะและคุณค่าของเพลงกล่อมเด็กจากท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วทุกภาคของประเทศไทย ผลปรากฏว่า เพลงกล่อมเด็กของไทย มีประโยชน์ในด้านความเพลิดเพลิน และแสดงให้เห็นถึงความเชื่อ ค่านิยม สภาพชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น และยังเป็นบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างดี

ในปี พ.ศ. 2521 ละเอียด ไชยเกษม และคณะ ได้วิจัยเกี่ยวกับเพลงกล่อมเด็ก และเพลงประกอบการเล่นของเด็กภาคกลาง 16 จังหวัด โดยได้รวบรวมไว้เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมไว้มิให้สูญหายแล้ว ได้วิเคราะห์ถึงคุณค่าของเพลงกล่อมเด็ก และเพลงประกอบการเล่นของเด็กทางด้านวรรณศิลป์ โดยกล่าวถึงเนื้อร้องของเพลงว่า ใช้ในการสอนเด็กให้ประพฤตินิยมศีลธรรมโดยไม่รู้ตัว ทั้งในด้านระเบียบสังคม วิชาการ คติธรรม และยังฝึกให้เกิดสติปัญญา ปฏิภาณ ไหวพริบ ตลอดจนความเพลิดเพลิน และความไพเราะของบทเพลง

หลังจากนั้น 1 ปี พระอภิปรัชญา และคณะ ได้ทำการศึกษาและวิจัยเรื่อง "การละเล่นของเด็กภาคกลาง" ซึ่งทำให้ทราบถึงการละเล่นต่าง ๆ ทั้งในร่มและกลางแจ้ง ตลอดจนปริศนาคำทายและบทล้อเล่น บทร้องประกอบการละเล่น ผลการวิจัยได้สรุปลักษณะการละเล่นของเด็กไทย และวิเคราะห์คุณค่าของการละเล่นทางด้านวัฒนธรรมและภาษา โดยกล่าวว่า การละเล่นของเด็กไทยมีลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงามของเด็กในพัฒนาการต่าง ๆ ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ตลอดจนฝึกให้เด็กมีความสังเกต ไหวพริบ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และมีความมึนคฤธรรมต่าง ๆ อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยในการศึกษาค้นคว้าข้อมูล เป็นอย่างยิ่ง

และในปี พ.ศ. 2526 พระอภิปรัชญา และคณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ไทย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ได้ทำงานวิจัยเกี่ยวกับการละเล่นของเด็กไทยอีกเรื่องหนึ่ง คือ เรื่อง "การละเล่นของเด็กภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีเล่น เป็นประเภท ตลอดจนวิเคราะห์คุณค่าและการละเล่นของเด็กในด้านวัฒนธรรม สังคม ภาษา ซึ่งผู้วิจัยได้อาศัยข้อมูลจากงานวิจัยนี้เป็นอย่างมาก

จากงานวิจัยดังกล่าวมาแสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมไทยและสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทย มีความสำคัญและมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง สามารถที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนได้อย่างกว้างขวาง โดยการปลูกฝังหรือถ่ายทอดในลักษณะของประสบการณ์ การเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นการสร้างเสริมเจตคติที่ดีต่อศิลปวัฒนธรรมไทยให้แก่เด็ก พ่อแม่ ครู และผู้ใกล้ชิดเกี่ยวกับเด็ก ควรนำสิ่งที่ได้จากสื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยมาใช้ในการสั่งสอน ฝึกฝนอบรมข่มนิสัย ให้แก่เด็ก ซึ่งเป็นวัยที่มีความพร้อมที่จะรับประสบการณ์ได้มากที่สุด เพื่อเด็กจะได้เติบโตขึ้นมาอย่างสมบูรณ์ทั้งกายใจ เป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติในอนาคต และดำรงรักษาไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่คู่แผ่นดินไทยสืบไป